

VALMONT I MERTEUIL: DOS IGUALS MARCATS PELS ROLS DE GÈNERE?

Estudi de gènere de la novel·la epistolar del barroc francès *Les relations perilleuses: o Cartes recollides en una societat i publicades per a la instrucció d'algunes altres*

Jean-Honoré Fragonard *Le Verrou (el forrejat)*

Iara Barceló Pimentel-Cavalcante

2n Batxillerat C

Marina Santaren Horta i Estefania Jordà Pallàs

“Ce livre, s’il brûle, ne peut brûler qu’à la manière de la glace”

Charles Baudelaire

“née pour venger mon sexe et maîtriser le vôtre, j’avais su me créer des moyens inconnus
jusqu’à moi”

Les liaisons dangereuses, Pierre Choderlos de Laclos

ÍNDEX

1. Abstract.....	4
2. Introducció.....	2
2.1 Hipòtesi inicial.....	2
2.2 Objectius de la recerca, metodologia utilitzada i justificació d'aquesta.....	3
3. Marc teòric	4
3. 1. Context històric i social	4
3.1.1. Literari i cultural de l'autor.....	4
3.1.2. Època i societat en les quals es desenvolupa la narració	4
3.1.3. Les dones en la França del segle XVIII	6
3.2. Els estudis de gènere.....	9
3.2.1. En què consisteixen i quines són les eines metodològiques que ofereixen	9
3.3. Contextualització de l'obra	10
3.3.1. Contextualització general de la novel·la.....	10
3.3.2. Contextualització de l'anàlisi dels personatges	10
3.3.2.3. Relació entre Valmont i Merteuil	18
4. Marc pràctic (anàlisi literària de Les relations perilleuses)	19
4.1. Anàlisi de l'obra.....	19
4.2. Anàlisi dels personatges.....	20
4.2.1. Com es desenvolupen i comparació de les personatges.....	20
4.2.2. Relació entre els personatges	44
4.2.3. La seva relació amb altres.....	46
4.4. El punt de vista narratiu	47
4.4.1. Sobre els rols de gènere	47
5. Conclusions.....	49
6. Bibliografia	53
7. Annexes	56

1. Abstract

This work comes from the will of understanding from a critical and analytical perspective how gender roles' impact on society is crucial in the identity and actions, as well as in the general moral and ethical perceptions and behaviours, of certain individuals.

We will begin by establishing a basis of contextual information and social/historical facts that enable us to understand the reality of both the author and his novel, in addition to the gender studies and literary analysis. Upon this we will be drawing a comparison between the viscount of Valmont and the marquise de Merteuil, the two main characters of *Dangerous Liaisons*. It is our primary aim to prove how society's judgment of certain demeanors vary based on whether it is a man or a woman who is accomplishing them, basing our research on the influence of gender norms.

We will start by briefly giving an explanation about the author and placing him according to the historical period during which he was alive. In continuation, a context of the time in which the plot of the work takes place, as well as the situation women were subject to and a short context to the epistolary book genre. In addition, a short explanation about gender studies will be given. Moreover, we will draw our attention towards some influencing factors that are key to the subsequent analysis of the two main characters of the novel.

The essay's body is composed—for the most part—of the comparative literary analysis of the characters of the viscount de Valmont and the marquise de Merteuil; also, we will succinctly look into their relationships, both amongst themselves and with other characters, as well as to the narrative's approach to gender.

As a result of the literary analysis executed, we can conclude that there is indeed a parallelism between Valmont and Merteuil, which are, in fact, equal minds distinguished by gender roles.

2. Introducció

2.1 Hipòtesi inicial

Aquest treball de recerca, o més aviat la voluntat d'execució d'aquest treball de recerca concret,

neix en el moment en el qual —tot i que, evidentment, jo encara no havia començat el treball de recerca—, com a part d'un treball de literatura de 4t d'ESO, llegeixo la novel·la *Les relations perillouses*. A partir d'aquí vaig quedar immediatament fascinada per la mateixa obra, per la capacitat d'evocació de la seva narrativa, pel subtil i d'alguna manera hipnòtic ús del llenguatge, però, sobretot, pel retrat, que es fa d'una relació fascinant alhora que repulsiva entre dos personatges i, majoritàriament, per un d'aquests personatges: la marquesa de Merteuil. Ella és la protagonista femenina d'aquesta novel·la, una dona que desafia tota mena d'expectatives i de barreres i estereotips de gènere, una dona que es fa estimar pels mateixos motius pels quals es fa odiar i que, despertí el que despertí en el lector i portí a l'opinió que portí, en cap cas deixa indiferent.

Així, jo vaig quedar marcada i cor-robada pel personatge de la marquesa de Merteuil i el fet de preguntar-me'n el que pot portar algú a fer coses així, juntament amb la meua fascinació absoluta per algunes de les seves cartes —on justifica i explica el seu comportament— van prendre forma lentament al meu cap en una comparativa; què és allò que fa diferents els dos personatges, què fa que ella em resulti tremendament atractiva i ell simplement fastigós quan llegeixo la novel·la? Per què provoquen aquests sentiments i per què hi ha aquesta diferenciació?, tot i que, evidentment, no tot és blanc i negre i tots dos personatges són alhora atractius i repulsius (la qual cosa és el seu atractiu en si), i, sobretot, per què dos personatges aparentment iguals, en unes mateixes circumstàncies i amb unes mateixes idees, es comporten i justifiquen el seu comportament de maneres tan abismalment diferents?

Al mateix temps, sempre ha estat molt important per a mi entendre de quina manera els factors socials condicionen el comportament de les persones i de quina manera les desigualtats en el sistema provoquen diferències entre els éssers humans; La hipòtesi d'aquest treball sorgeix de la necessitat d'entendre el context històric i social en tots els seus moments i aspectes de manera crítica al sistema que regeix occident, en aquest cas en l'àmbit del gènere que combina, en aquest cas el patriarcat i el capitalisme; juntament amb l'atractiu dels personatges presentats per LACLOS. “Valmont i Merteuil; dos iguals marcats pels rols de gènere?”. És a dir, com canvia el judici social envers uns mateixos comportaments en funció de si és home o dona qui els du a terme i com això condiciona els mateixos comportaments.

En aquesta monografia es busca avaluar aquests aspectes mitjançant l'anàlisi literària de la font primària *Les relations perillouses*, sempre amb una perspectiva històrica, de gènere i crítica amb

el ja mencionat sistema patriarcal i capitalista.

2.2 Objectius de la recerca, metodologia utilitzada i justificació d'aquesta

Els objectius establerts en un inici a aquesta recerca van ser quatre. Primerament, determinar les característiques de cadascun dels dos personatges per mitjà de la realització d'una comparació d'aquests, de les seves similituds i diferències, amb motiu d'establir un paral·lelisme, de tal manera que pugui quedar clar quins trets característics es veuen influïts pel gènere. Com a segon objectiu, es va proposar el d'esbrinar de quina manera els rols de gènere imposats per la societat influeixen o condicionen el seu caràcter, comportament i la seva manera de relacionar-se. En tercer lloc, es volgué analitzar de quina manera el llibre narra la relació que s'estableix entre els dos personatges, de manera que es pugui establir aquest paral·lelisme des de l'anàlisi literària i des de la comprensió de la novel·la i del seu context social històric i del seu autor. En darrer lloc, s'establí com a objectiu de la recerca analitzar exhaustivament el punt de vista narratiu sobre els rols de gènere.

Aquesta investigació es fonamenta en l'anàlisi de bibliografia de diversos tipus (llibres, tesis, articles, etc.) per tal de poder assolir els objectius. També es porta a terme el pertinent anàlisi literària la novel·la *Les relations perilleuses*. Addicionalment, es proposa donar un enfocament basat als estudis de gènere. Inicialment, es va considerar la possibilitat d'entrevistar persones relacionades amb el tema de la investigació (expertes en aspectes històrics, socials, literaris, etc. o que haguessin dut a terme algun treball al voltant de l'obra, com ara, tesis o propostes artístiques/adaptacions d'aquesta); malauradament, va resultar impossible dur a terme aquesta part de la recerca a causa de la impossibilitat de posar-se en contacte amb aquestes persones. La principal font d'informació utilitzada en l'elaboració d'aquest treball serà de caràcter bibliogràfic. Tot i que també contemplem la utilització de fonts artístiques (adaptacions diverses de la novel·la).

3. Marc teòric

3. 1. Context històric i social

3.1.1. Literari i cultural de l'autor

La novel·la que ens ocupa va ser escrita pel francès Pierre Choderlos de LACLOS (Amiens,

1741- Tàrent, 1803) qui, les dates que acabem de mostrar situen en una època que abarca des del final de l'auge del període monàrquic francès fins dues dècades després de l'inici de la Revolució Francesa.

Els detalls de la seva vida romanen relativament poc coneguts. Als 18 anys ingressà a l'escola d'artilleria i, un cop format, es va allistar a la brigada colonial. Fou, per tant, un militar de carrera. Pertanyia a la petita noblesa provinciana, la qual cosa, a l'Antic Règim equivalia a ser el proletariat de l'exèrcit, ja que els ascensos estaven reservats als oficials de millor bressol.

Encara que la seva fama es deu únicament a *Les relations perilleuses* (1782), al llarg de la seva vida LACLOS publicà diversos textos com ara el llibret de l'òpera Ernestine (1777), les Poésies fugitives (1783) o el tractat *De l'éducation des femmes* (1785).

També va participar a la Revolució Francesa, en la facció revolucionària més radical, el Club de la Constitució o Club dels Jacobins. Entre 1792 i 1794 passà de ser governador general de les possessions franceses a l'Índia a ser pres dues vegades. Posteriorment al seu retorn a Europa, havent estat destinat al sud d'Itàlia, LACLOS morí a Tàrent.

Molts filòsofs de l'època, tot i no creure que les dones fossin necessàriament inferiors als homes tampoc no creien en la igualtat de gènere, i pensaven que homes i dones devien rebre una educació diferenciada. LACLOS no opinava el mateix i va ser un defensor de la situació de la dona i de l'alliberament d'aquesta tot i posant èmfasi a les discriminacions patides a l'educació *De l'éducation des femmes*.

3.1.2. Època i societat en les quals es desenvolupa la narració

La novel·la es desenvolupa aproximadament en el context de l'autor: fa un retrat de les classes altes de l'època (l'aristocràcia parisenca) en un moment indeterminat del s. XVIII, situat, en tot cas, durant l'Antic Règim prèviament a la Revolució Francesa.

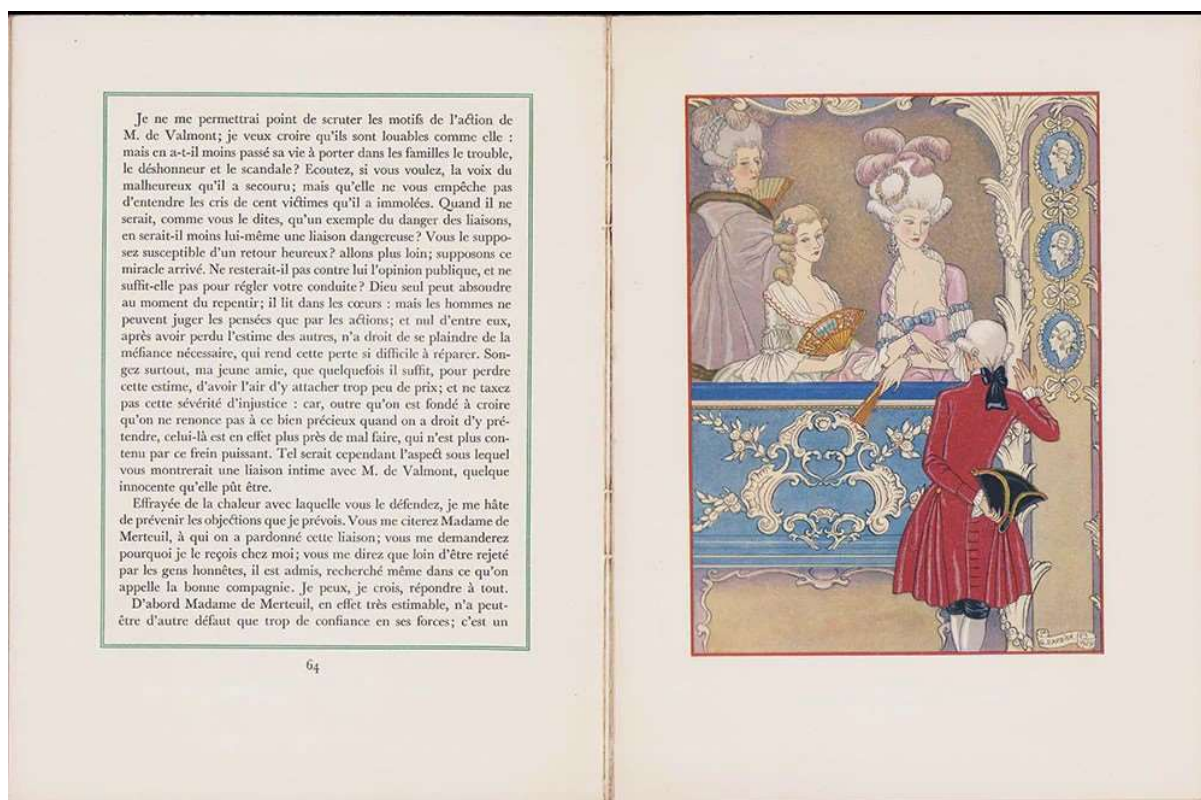

Fig. 1. L'òpera era un entreteniment per les classes altes. Il·lustració de Georges Barbier per l'edició de 1932 de *Les relations perilleuses*.

A partir del 1715 i fins finals del mateix segle XVIII, posteriorment a algunes dècades de guerres i desastres naturals, França va tenir un important creixement econòmic i demogràfic que va transformar el país en una de les principals potències econòmiques d'Europa. Al mateix temps, les estructures i institucions socials del període feudal no van patir cap modificació, acabant per esdevenir obsoletes. Es tracta, per tant, d'un període molt dinàmic i de canvis socials, que culminaran a la Revolució Francesa que s'inicià al 1789, i en la qual Laclos participà.

A pesar de la importància de la noblesa, a la qual pertanyen els protagonistes de *Les relations perilleuses*, cal tenir en compte que les diferències més marcades no eren entre classes socials sinó entre pobres i rics: segons PRICE (1998, p. 69), nobles i burgesos rics compartien nombrosos interessos, ja que ambdues classes eren propietàries de terres i tenien uns privilegis i un estil de vida semblants.

Durant aquesta etapa, per tal de no perdre la seva riquesa en el moment de transmetre-la a les futures generacions, la noblesa (i sobretot la més empobrida) tenia rigoreses estratègies

familiars. Per una banda, es calculaven curiosament els matrimonis, havent-hi una alta proporció de fills que no es casen, la qual cosa inclou la reclusió de les filles sense perspectives de matrimoni a convents, i la importància de desenvolupar una bona estratègia matrimonial per tal que els fills es casessin amb els seus iguals socialment, tal com expliquen PRICE (1998, p. 70) i DIPPER (2002, p. 90). Cal esmentar que, tot i que l'amor no pren cap part en ells, els matrimonis per amor esdevenen progressivament més comuns durant els segles XVII i XVIII. La importància del matrimoni per a les dones és evident a *Les relations perilleuses*.

Segons les notes de l'escriptor Charles BAUDELAIRE (1856), els llibres llibertins comenten i expliquen la Revolució Francesa perquè en el moment en el qual aquesta va tenir lloc, la noblesa ja era “una raza psíquicamente disminuida”.

3.1.3. Les dones en la França del segle XVIII

Una altra qüestió que cal esmentar abans de passar a analitzar en profunditat els personatges de la novel·la és la situació de les dones en la França de l'època.

Com malauradament era d'esperar, les dones estaven completament subjugades als homes del seu entorn, primer pares o germans i més tard marits, també a totes les figures de poder masculines que les envoltaven, altres parents homes, confessors i clergues, etc.

Tot i això, cal dir que al llarg del segle XVIII les dones havien guanyat alguna llibertat respecte dels períodes previs, sobretot al món de les corts. Al voltant dels monarques absoluts tenien la possibilitat d'exercir rols propis més enllà dels tradicionals reproductius (esposa, mare, gestió de l'espai domèstic, etc.) i de tutela dels interessos del marit; el desenvolupament de les habilitats necessàries a la cort (simpatia, discreció) permetien a les dones assolir posicions més influents —sempre dins una societat plenament patriarcal—.

Per tal de fer aquesta contextualització, cal avaluar diversos aspectes com ara l'educació de les dones. Degut al sistema absolutista¹ imperant, era necessària una educació que preparés cadascú pel rol que havia de representar posteriorment en societat, la qual estava basada en els

¹ Sistema polític en què el governant o la institució que exerceix les funcions de govern no té limitacions de tipus jurídic [...]. la forma més usual de l'absolutisme ha estat la monàrquica, com la dels segles XVII i XVIII (MOLAS i BATLLORI).

preceptes imposats pel catolicisme. És a dir, en una societat on els rols de gènere estaven clarament diferenciats, l'educació de les dones havia de servir el propòsit de mantenir-los així: “Girls’ education was structured in such a way as to discourage independent thought and to encourage passivity in the intellectual, personal and social domains.”² (DESOETE, L. 2018).

Una de les opcions més comunes era l’educació al convent, tot i que originalment les joves que s’educaven al convent posteriorment esdevenien monges, es va popularitzar que aquestes joves, un cop acabada la seva educació, fossin d’alguna manera reincorporades a la societat amb el fi que hi contraguessin un matrimoni profitós: “Even if this were the most privileged girls, their education was the most restrictive of all. They did not have any contact with the outside world, which kept them innocent and naïve”³ (*Translating a dangerous woman*, DESOETE, L.).

A pesar del diferent que pogués resultar una educació d’una altra, al convent o en una de les escoles de l’Església destinades a les classes més baixes, i del fet que totes aquestes ensenyaven competències molt diferents (a unes se’ls ensenyaven les feines domèstiques mentre que d’altres estaven destinades a portar una casa) l’educació de totes les dones tenia en comú “the main purpose was to prepare them for their duty as an obliging christian mother and wife. [...] subjects considered to make girls more agreeable. Unlike their brothers, high class girls were not allowed to go to university nor engage in any activity to develop their minds. At every level, the purpose of girls’ education was making good christians (p. 187). Modesty, submission, silence, and obedience were highly emphasised qualities which girls had to develop in their conduct, gestures, speech and clothing (p. 184)”⁴.

Al final del s. XVIII es va popularitzar, com a alternativa al convent per a burgesos i aristòcrates els tutors privats, en el mateix nivell d’ensenyament i prestigi “Nevertheless, these girls’ education

² La educación de las niñas estaba estructurada de tal manera que desalentaba el pensamiento independiente y fomentaba la pasividad en los ámbitos intelectual, personal y social. *N.B. Totes aquestes traduccions de l'anglès van ser realitzades amb la versió gratuïta del traductor [DeepL.com](https://www.DeepL.com/Translator)*

³ "Aunque se trataba de las niñas más privilegiadas, su educación era la más restrictiva de todas. No tenían ningún contacto con el mundo exterior, lo que las mantenía inocentes e ingenuas».

⁴ "El objetivo principal era prepararlas para su deber como madre y esposa cristiana servicial. [...] materias que se consideraba que hacían a las niñas más agradables. A diferencia de sus hermanos, a las niñas de clase alta no se les permitía ir a la universidad ni participar en ninguna actividad para desarrollar su mente. En todos los niveles, el objetivo de la educación de las niñas era hacer buenas cristianas (p. 187). La modestia, la sumisión, el silencio y la obediencia eran cualidades muy destacadas que las niñas debían desarrollar en su conducta, sus gestos, su forma de hablar y de vestir (p. 184)».

did not serve any practical purpose and they were not allowed to display their knowledge in public”⁵ Per descomptat, havent estat educada en un entorn religiós, més encara tenint en compte els tabús socials, encara més marcats en l'època, tot coneixement sobre la sexualitat o fins i tot sobre els usos amorosos estava completament vetat.

Per a la dona, la situació comptava amb un altre agreujant: la necessitat de mantenir una reputació. Una dona sense reputació estava completament perduda, seria repudiada per la societat i entraria en una situació gairebé de marginalitat; i perdre la reputació per a una dona era tremendament fàcil, una sola sospita, una paraula que donés a entendre que la noia no era la jove casta i virtuosa que s'esperava i tots els prospectes de tenir una vida més enllà de l'enclaustrament religiós amb sort, o de la prostitució o similars en el cas de les classes més baixes, s'esvaïa. Si a tot això, afegim que les dones no heretaven i, per tant, el matrimoni era la seva única manera de mantenir la seva posició econòmica, no resulta estrany, tant per part de les famílies com per les noies, qui havien de mantenir aquesta situació difícilment sostenible el màxim temps possible i casar les seves filles el més ràpid i millor possible. FEDERICI (2004) identifica la família —inclosa en aquest cas a la mateixa categoria que el matrimoni— amb un “nou Estat”

Tornant a la reputació, la necessitat de mantenir-la esdevenia en un control permanent de les activitats de la noia, de les seves accions, gustos i companyies. No podien fer res que se sortís de la norma i veien les seves llibertats completament coartades, la qual cosa relacionem amb la tesi de FEDERICI sobre l'expropiació del cos de la dona i de les seves activitats reproductives. Això comporta que les dones hagin experimentat un cert grau d'alienació envers els seus cossos, envers si mateixes. On l'home té el control sobre els seus “subordinats” (inclosos dona i fills) i on la dona és desposseïda de tot poder.

3.2. Els estudis de gènere

3.2.1. En què consisteixen i quines són les eines metodològiques que ofereixen

Els estudis de gènere no ofereixen una metodologia concreta, sinó que són una eina transversal

⁵ «Sin embargo, la educación de estas niñas no servía para nada práctico y no se les permitía mostrar sus conocimientos en público»

que es pot aplicar a estudis en qualsevol camp sempre que es tracti un tema de gènere. Seguint aquesta branca de pensament estem parlant, no d'eines metodològiques, sinó d'una categorització que serveix per a identificar quan un estudi de qualsevol tema té un enfocament de gènere. Per aquest motiu resulta important fer aquesta distinció en aquest treball de recerca, que, justament, té en si mateix un enfocament de gènere, perquè els estudis de gènere contribueixen a posar el focus en aquest component de la investigació i, en aquest cas, això es fa amb l'objectiu que aquest component del treball quedi remarcant com a última finalitat d'aquest mateix.

Com indiquen WOEHRLE y ENGELMANN (2008), els estudis de gènere són un camp multifacètic d'investigació sobre les estructures i relacions socials d'acord amb els valors, accions i sistemes que es formen en funció de les definicions de masculinitat i feminitat i les creences sobre aquests. No existeix un únic enfocament sobre el fenomen del gènere i tot i que l'objectiu dels estudis ha anat sent mutable, passant a incloure l'home i la masculinitat, així com visions que consideren que la qüestió de la identitat (de gènere), no és tan rellevant (THOM, 2008). Per al present estudi tenim com a referència principal els estudis sobre la història de les dones i l'experiència de la feminitat, així com la construcció del que és femení (THOM, 2008), tal com s'explica avall a l'apartat 3.2.3 (les dones a la França del s. XVIII). En l'actualitat persones com BUTLER, J. amb la seva teoria de la performativitat del gènere encapçalen la filosofia del gènere de les darreres dècades.

Algunes de les definicions que ens poden ajudar a entendre els conceptes que es tractaran posteriorment a la investigació són:

Gènere: Categoria d'anàlisi de les ciències socials, que refereix a una classificació de les persones, a partir de la diferència sexual per a assignar característiques, rols, expectatives, espais, jerarquies, permisos i prohibicions a dones i homes, dins la societat. Aquesta distinció és una construcció social i cultural que restringeix les possibilitats i el desenvolupament ple de capacitats de les persones. La utilització del gènere, com a justificació per a la supremacia masculina hetero normada, reproduceix condicions d'injustícia desigualtat (*Género*, s.d.).

Rols de gènere: conjunt de conductes i expectatives, que han de regir la forma de ser, sentir i actuar de les dones i homes. Els rols de gènere estableixen socialment les tasques i responsabilitats assignades als sexes. En el període del nostre estudi, l'únic rol assignat a les

dones de les classes altes era el *rol reproductiu*: les activitats de reproducció social que garanteixen el benestar i la supervivència de la família, inclouen les activitats domèstiques i de cures (*Roles de género*, s.d.).

En els apartats 3.3.1 i 3.3.2, així com a l'anàlisi pràctica de l'apartat 4, es desenvolupen i es posen en pràctica aquests conceptes.

3.3. Contextualització de l'obra

3.3.1. Contextualització general de la novel·la

El tret més destacable d'aquesta obra és que es tracta d'una novel·la epistolar, gènere que es va imposar precisament durant el segle XVIII i el qual es caracteritza per un format narratiu en forma de cartes que s'intercanvien entre els diversos personatges al llarg de la narració. *Les relations perilloses* és un clar exemple del to subjectiu i la narrativa psicològica que permet aquest format, el qual reflecteix de tal manera les diferents subjectivitats que, tot i que ens permet tenir moltes visions diferents sobre una mateixa situació, també ens priva completament d'una objectivitat, d'un format que es pugui donar com a absolut, que pugui proporcionar una inamovible sobre la qual fonamentar la investigació. Això, al meu judici, és la principal característica pel que fa a aquest treball.

També és destacable d'aquesta novel·la la subtileza en l'ús del llenguatge i els dobles sentits que es pot captar amb la comparació o juxtaposició de les cartes; de manera que cal que percebem la mateixa situació des de diversos punts de vista per poder copsar la totalitat de les subtileeses en el llenguatge de l'autor i els personatges sent aquest un dels principals atractius del gènere epistolar.

3.3.2. Contextualització de l'anàlisi dels personatges

Per tal d'entendre de quina manera els personatges de la novel·la es comporten i relacionen, els seus motius i les implicacions d'aquests i les seves accions és important, pensem, tenir en compte una sèrie de factors i d'informació que ens aporta un punt de vista més acurat i objectiu que de la mateixa obra —sovint subjecta a diverses interpretacions— així com ajudar-nos a interpretar els personatges de manera més precisa, des d'una comprensió total del seu entorn i una rigorositat donada pel contrast de diverses fonts literàries i interpretacions de *Les relations*

perilloses. Breument, s'introduiran els factors socials, culturals i literaris. Què influeixen en cada personatge, que els diferencia i en quins aspectes es poden establir paral·lelismes i, en última instància, com influeix això en les seves relacions.

VALMONT

Es començarà per exposar les característiques contextuais que envolten el personatge del Vescomte de Valmont. En el cas d'aquest personatge els factors **socials** i **culturals** més destacables són aquells que ens ajuden a entendre de quina manera es comporta respecte del món que l'envolta. El primer que hem d'entendre i que ens crida l'atenció quan ens apropem a aquest personatge és que es troba en una posició de poder i total. Ell és un home, de classe alta⁶, amb tots els privilegis que això comporta; pot desafiar la societat sense veure's desafiat, pot jugar-s'ho tot sense perdre res i pot utilitzar-ho tot i tothom per aconseguir el que vol.

És clar que aquest privilegi és causat per una societat basada en valors patriarcals; donats en gran manera per un control total de la religió, en aquest cas l'Església catòlica, sobre les concepcions ètiques, morals i conductuals. I per un altre factor que dona suport a les jerarquies socials patriarcals i econòmiques com és el sorgiment del capitalisme. Aquí mitjançant un procés de "capitalització" dels cossos s'estableix un judici de valor basat en la productivitat del cos en qüestió, d'aquesta manera s'expropia el cos de la dona i es crea una estructura patriarcal al reduir la dona a la seva capacitat reproductiva com ja hem esmentat.

A més d'això, Valmont és, per sobre totes les altres coses, i com a símptoma de la seva societat, un **llibertí**. El llibertinatge va ser una pràctica molt comuna entre els homes (i algunes dones, però d'aquest fet en parlarem més endavant) de la il·lustració⁷. Tot i ser una pràctica derivada

⁶ Recalquem que tot i que la classe social sigui un factor gairebé determinant en la societat retractada en la novel·la en aquest estudi no s'aprofundirà en la qüestió, ja que s'entén que els personatges que es tracten es mouen en una mateixa esfera social i que donada la magnitud del treball no ens ha estat possible abarcar aquesta variable en la profunditat desitjada. Addicionalment, s'adverteix que, excepte per comentaris puntuals s'obviaran les referències a aquesta qüestió per estar fora del marc del treball.

⁷ Il·lustració: Corrent cultural del segle XVIII, conegut també com "el segle de les llums", que creu que la raó, i només la raó, ens farà lliures [...] la Il·lustració es desplega en combat obert contra l'Antic Règim i contra el reconeixement que aquest feia de l'autoritat de l'Església o dels reis (IBAÑEZ PUIG i GONZÁLEZ GUARDIOLA). També es pot definir com: Moviment intel·lectual europeu, centrat en el període comprès entre la segona revolució anglesa del 1688 i la revolució francesa del 1789, caracteritzat pel racionalisme utilitarista propi de la classe burgesa en la seva etapa ascendent de lluita per la consecució de l'hegemonia estructural del

dels segles XVI i XVII, on es concebia com quelcom de provocador a les normes morals de l'Església, amb una filosofia racional i profundament lligada als plaers carnals, a la sensació. Cap al s. XVIII havia evolucionat i es distingia entre el “libertinage d'esprit”, que definia el lliure pensament (cal recalcar la relació del llibertí amb el pensament) i el “libertinage de mœurs”, més associat a la promiscuïtat havia passat a ser conegut només com a “libertinage” (DESOETE 2018) llibertinatge, mostrant-nos el llibertí un dels seus trets més fascinants com és la seva capacitat d'anar completament d'acord amb la seva època “la Edad Moderna a cuyas progresivas mutaciones éticas y estéticas se fue adaptando” (RAMIREZ GOMEZ 1997).

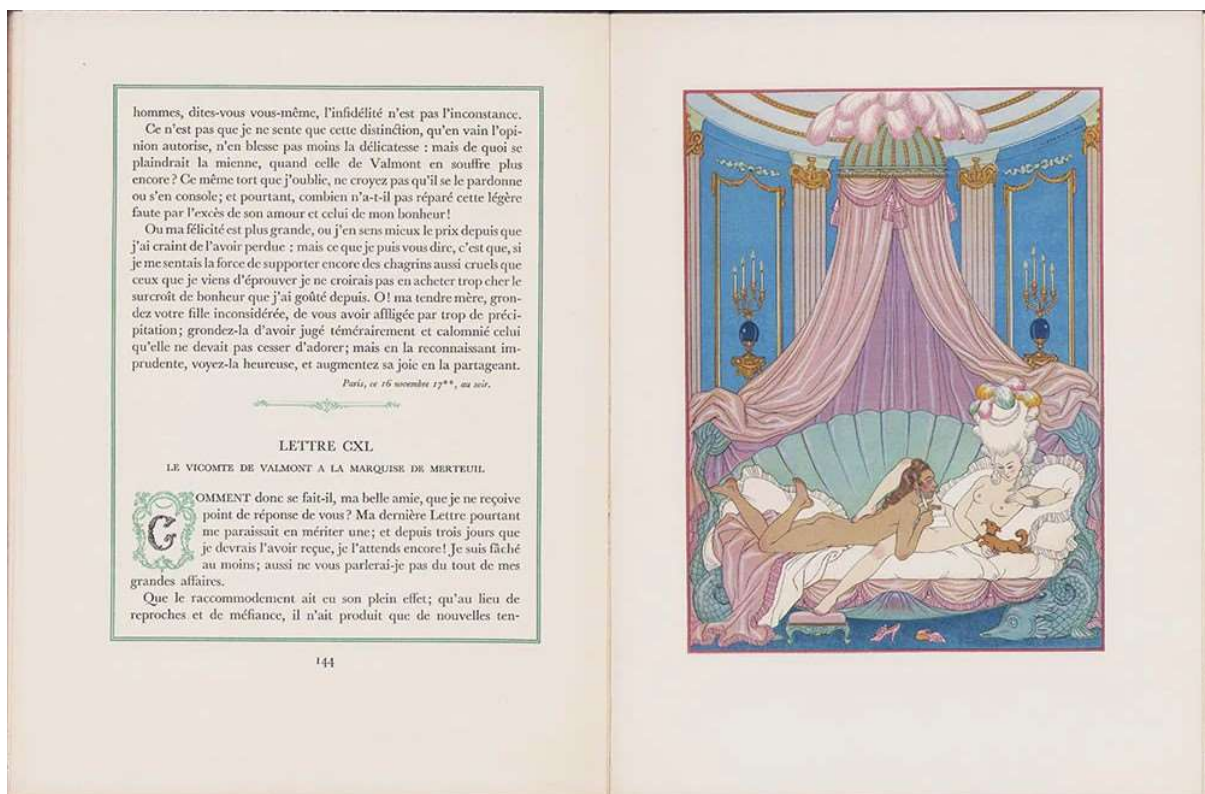

Fig.2. Valmont escriu una carta usant una amant com a pupitre. Il·lustració de George Barbier per a l'edició de 1932.

En el seu text: *El libertino y la paradoja galante: una aproximación a identidad masculina en*

mode de producció capitalista i per la presa del poder polític, i de conformació de la seva ideologia com a dominant [...] Es proposava d'il·luminar la humanitat amb les llums de la raó, considerada aquesta com un instrument més per a adquirir que no pas per a posseir : [...] Amb ella hom lluita, tolerantment i a través del llibertinatge intel·lectual antimetafísic (freethinkers) i moral anticonformista (curiosité i uneasiness que porta al desfogament de la passió), sense ambicions totalitzadores en el terreny de la teoria, per a assolir la felicitat general.

la literatura francesa del siglo XVIII Carmen RAMIREZ GOMEZ ens introdueix alguns elements de la conceptualització llibertina així com de la seva creació identitària. El llibertí constitueix una part fonamental de la identitat masculina de l'època. El llibertí amb totes les seves característiques és un dels eixos al voltant dels quals gira la novel·la del s. XVIII, en aquest cas la francesa, i com ens diu RAMIREZ GOMEZ el llibertí pot ser considerat, fins i tot un “fenomen antropològic”.

MERTEUIL

En segon lloc, contextualitzarem l'anàlisi que es farà del personatge de la marquesa de Merteuil, aquest és lleugerament més complex d'analitzar degut al fet que Merteuil se surt de la norma,⁸ desafía la societat d'una manera atípica, sense precedents. És un personatge que exigeix una anàlisi tenint en compte múltiples prismes i variables; Merteuil és, d'igual manera a Valmont, una llibertina, però també és una dona —i les dones llibertines no estan canonitzades de la mateixa manera que els homes—. És una vídua rica, però amb la seva fortuna amenaçada, és una dona sola a causa dels seus principis els quals al mateix temps està disposada a defensar al màxim —recordem la seva màxima “vèncer o morir”—. Seguidament, cercarem d'aclarir aspectes relacionats amb la naturalesa dual i complexa del personatge que contribuiran posteriorment en el treball a l'anàlisi de la novel·la.

Per tal de facilitar la comparativa amb Valmont la primera faceta que s'exposarà serà la llibertina.

És possible que la criminalització de la insubordinació femenina derivés amb el temps en una satanització més subtil i completament social al qual s'enfrontarà la marquesa de Merteuil com tantes altres dones abans i després d'ella. Tenint en compte que aquesta estigmatització i demonització de la desinhibició sexual en les dones era un altre factor clau a l'hora d'acusar-les de bruixeria i, per què no?, de jutjar-les socialment en general durant la caça de bruixes en la França pre revolucionària. FEDERICI, S. estableix un paral·lelisme entre les pràctiques condemnades a la caça de bruixes i alguns dels tabús relacionats amb la sexualitat que han perdurat, alguns, la majoria, fins avui. Com per exemple el paral·lelisme entre la prostituta i la

⁸ També cal dir que, a pesar la varietat de bibliografia existent sobre la figura de l'home llibertí, sobre la dona llibertina ha estat molt complicat fer el recull bibliogràfic adient degut a la manca de fonts per ser la dona llibertina una figura més atípica, mutable i amagada i per existir-ne en general més estudis envoltant l'home.

bruixa “ambas utilizan el sexo solo para engañar y corromper a los hombres”. Les figures de la prostituta i la bruixa i allò que representaven van esdevenir “asociadas socialmente con la criminalización (*las prostitutas*)-- y fueron rechazadas como identidades femeninas posibles. La prostituta murió como sujeto legal [...] O, mejor se le permitiría sobrevivir (siempre que resultase útil [...])” (2017)

Cal recalcar com s'estableix durant la caça de bruixes, el que probablement és el punt d'aquest període que interessa la nostra investigació, la relació entre el diable, com a símbol de maldat i depravació, amb la sexualitat femenina; especialment amb la sexualitat no reproductiva; amb la sexualitat lliure desinhibida i dissident dels canons patriarcals, capitalistes i religiosos. Una sexualitat en la qual qualsevol dona és lliure de decidir i de ser sobirana del seu cos i el seu plaer, una dona empoderada i poderosa que no agrada a una societat dictada per unes figures concretes que ostenten un privilegi. Aquesta demonització de la sexualitat femenina esdevé en uns paràmetres molt tancats que defineixen la identitat (i construcció d'aquesta) concretes de l'ideal de feminitat del qual Merteuil tracta d'escapar —i del qual en parlarem més endavant— .

Per aquest motiu, una de les altres qüestions que s'analitzarà és la feminitat de Merteuil, i aquesta en contraposició a altres feminitats més hegemòniques i acceptades moralment dins la societat acotada per una moral religiosa i per una capitalització total dels cossos de les dones.

El caràcter de Merteuil està també profundament lligat a la religió —o al menyspreu per ella— , és clar que en el cas de Valmont també és així, però els estàndards catòlics són substancialment més rígids quan es tracta d'una dona. En la seva pugna per la llibertat i el domini sobre la seva vida, Merteuil estableix una relació enormement trencadora amb la religió, que barrejarà la seva pròpia filosofia amb alguns dels trets comuns als llibertins.

Una altra qüestió que afecta la dona que persegueix la independència és la manca de llibertat social; una dona soltera no podia fer res sense comprometre's fatalment. Arribades a aquest punt, les dones que tinguessin la capacitat de triar tenien dues opcions la religió o el matrimoni. Una dona casada tenia, certament, més llibertat, però continuava lligada al seu marit, en el millor dels casos econòmicament, administrativament, judicialment i socialment. Tenint en compte que l'enorme majoria dels matrimonis (per no dir absolutament tots) eren matrimonis de conveniència en els quals el marit ostentava el màxim poder cap dona no podia esperar adquirir molta llibertat com a casada (tot i que molt sovint això era millor que romandre

soltera). Una de les maneres més comunes en la que les dones obtenien una relativa llibertat era enviudant. Quan una dona quedava vídua —com és el cas de Merteuil— passava a trobar-se en una situació de major llibertat a pesar d'estar encara molt lluny de ser total: “Widowhood was an advantageous legal status, since it offered women judicial status and independence”⁹ en trobem el perquè la marquesa decideix romandre vídua “only rich women were able to stay unmarried, as they could financially support themselves [...] The choice of a second husband was the widow's own choice entirely, since she no longer had to comply with the will of her father. [...] Although widows could not inherit anything – to avoid the property from coming into the hands of their new husbands – they were entitled to a dower; a usufruct on part of their husbands' property. Hence, they were guaranteed an income without being granted ownership of the property (p. 33). Married women were thus protected quite well in case of their husbands' deaths, which was very common in a society with a high mortality rate (p. 38).”¹⁰ (DESOETE, 2018)

De fet, durant els segles XVI i XVII les dones havien perdut influència en totes les àrees socials i legalment també a acomplir activitats econòmiques de manera independent “a França també perden el dret a presentar-se soles a la cort a denunciar abusos en contra seva”.

FEDERICI estudia l'evolució del rol femení durant el sorgiment del capitalisme i estableix com el nou ideal de feminitat de finals del s. XVII comporta una sèrie de característiques que resulta imprescindible no passar per alt; algunes d'aquestes definides per FEDERICI, S. “casta, pasiva, obediente, ahorrativa, de pocas palabras y siempre ocupada en sus tareas” el perfecte retracte de “la mujer y la esposa ideal”. Aquest retracte substitueix la idea anterior de la dona vista com un ésser irracional, incontrolable, voraç i corruptor, perillós en la seva naturalesa i caràcter. Arribats ja al s. XVIII la conceptualització de la dona s'ha revertit fins a assolir un nou i sofisticat prisma que configurarà la dona ideal que trobarem posteriorment en la seva, i en l'enaltiment de tals virtuts: passivitat, submissió i bondat inherent que pot *redimir l'home* (en el cas que ens ocupa, el llibertí) o com a mínim que “és capaç d'exercir una influència

⁹ «La viudedad era un estado jurídico ventajoso, ya que ofrecía a la mujer un estatuto judicial y una independencia»

¹⁰ “sólo las mujeres ricas podían permanecer solteras, ya que podían mantenerse económicamente [...] La elección de un segundo marido era enteramente decisión de la viuda, que ya no tenía que acatar la voluntad de su padre. [...] Aunque las viudas no podían heredar nada -para evitar que los bienes pasaran a manos de sus nuevos maridos-, tenían derecho a una dote; un usufructo sobre parte de los bienes de sus maridos. De este modo, se les garantizaba una renta sin concederles la propiedad de los bienes (p. 33). Las mujeres casadas estaban así bastante bien protegidas en caso de fallecimiento de sus maridos, algo muy frecuente en una sociedad con una elevada tasa de mortalidad (p. 38)».

positiva sobre l'home" gràcies a la seva "superioritat moral". Arriba un moment diversos factors relacionats amb o motivats pel capitalisme arriben a "aumentar la determinación de la estructura de poder europea dirigida a controlar de una forma más estricta la función reproductiva de las mujeres." (2004). Elements com la forta cultura religiosa, o fins i tot lleis a favor del matrimoni van contribuir a estigmatitzar la sexualitat no reproductiva en les dones, la qual cosa era necessària per a implantar un model de matrimoni i família ideal. Com es pot observar es va anar donant un canvi gradual sobre la conceptualització de la feminitat que fou modelat per tal de convertir a les dones en quelcom de submís a l'home, negant a aquestes cap mena de poder, fins i tot sobre el propi cos, ideal tallat per un parangó que enalteix el matrimoni i la família vistos des d'una perspectiva religiosa i conservadora.

En aquest personatge podem veure com els forts valors cristians tenen molt pes en la seva identitat femenina, inseparable dels seus valors morals: "In the eighteenth century as well as the preceding centuries, the Catholic Church had reserved very few roles for women (p.138). They were excluded from all powerful positions [...] Moreover it was believed that women should not read the bible (p.136). In any case, they were unable to do so because they were not taught Latin in school. In sum, French society expected women to be pious, but they had to slavishly accept the Holy Scriptures and follow their male religious leaders." "In the eighteenth century as well as the preceding centuries, the Catholic Church put a lot of effort in moralising the people of France (p. 14). The encouragement of the female roles of wife and mother went hand in hand with the promotion of chastity (p. 39). Sexual activity was linked to sin; it was only acceptable for procreation (p. 53). As a result, French society became more and more prude (p. 36). When scientists in the eighteenth century discovered women did not have to orgasm in order to conceive, female lust and pleasure were increasingly condemned (p. 55). Women were considered to be sexually passive, a trait that was linked to other typically feminine characteristics: modesty, obedience, silence, ignorance, submission, intuition, etc. (pp. 89, 103, 162)." ¹¹ (DESOETE, 2018).

¹¹ "En el siglo XVIII, así como en los siglos precedentes, la Iglesia católica había reservado muy pocos papeles a las mujeres (p.138). Estaban excluidas de todos los puestos de poder [...] Además, se creía que las mujeres no debían leer la Biblia (p.136). En cualquier caso, no podían hacerlo porque no se les enseñaba latín en la escuela. En resumen, la sociedad francesa esperaba que las mujeres fueran piadosas, pero tenían que aceptar servilmente las Sagradas Escrituras y seguir a sus líderes religiosos masculinos." "En el siglo XVIII, al igual que en los siglos precedentes, la Iglesia católica puso mucho empeño en moralizar al pueblo de Francia (p. 14). El fomento de los papeles femeninos de esposa y madre iba de la mano de la promoción de la castidad (p. 39). La actividad sexual se vincula al pecado; sólo es aceptable para la procreación (p. 53). Como consecuencia, la sociedad francesa se volvió cada vez más mojigata (p. 36). Cuando los científicos del siglo XVIII descubrieron que las mujeres no tenían que llegar al orgasmo para concebir, la lujuria y el placer femeninos fueron cada vez más condenados (p. 55). La mujer fue considerada sexualmente pasiva, rasgo que se vinculó a otras características típicamente femeninas: modestia, obediencia, silencio, ignorancia, sumisión, intuición, etc. (pp. 89, 103, 162)».

Passant a una breu contextualització de la resta dels personatges per tal de poder-los esmentar amb més claredat a l'anàlisi podem dir que així en trobem la jove Cécile sortida del rerefons d'una educació religiosa apareix al món i, entre totes les coses que descobreix, descobreix també la seva sexualitat i també des de la innocència queda encantada i cerca el gaudi; aquí és on succeeix la seva distinció dels personatges de Valmont i Merteuil: Cécile cerca el gaudi des d'un lloc mancat dels principis indestructibles de subversió i del tedi del món d'aquests. En Cécile neix un desig de llibertat, carent de la filosofia i del trencament amb la societat que té el de Valmont i Merteuil. Cécile vol ser feliç sent lliure i ser acceptada gaudint de la seva sexualitat. Aquest personatge oposat a Merteuil en tants aspectes enriqueix la manera en la qual la percebem pel contrapunt intel·lectual que representa envers ella.

Darrerament, cercarem d'aclarir breument les claus en les quals veiem la resta de personatges. El jove Danceny, amb el seu amor romàntic, però que finalment no és capaç de trencar, ni en actes, ni en paraules ni en pensaments amb la seva societat; com tants altres abans i després d'ell massa còmodes en el seu privilegi com per ni tan sols plantejar-se que hi ha més enllà. Mme de Volanges, qui incapaç de mantenir uns impossibles estàndards socials se n'acaba adonant de les contradiccions i la hipocresia que aquests mateixos representen tot i condemnar qui els trenquen, com es pot viure sabent que s'està malament a dins i creient que qui està fora fa malament?. Mme de Rosemonde, igual que la societat rígida, de fermes principis, ancorada en la religió i massa disposada a fer de la dona lliure el boc expiatori de les accions de molts homes, massa disposada a culpar-la a ella només per poder-lo perdonar a ell, massa capaç de creure amor la pròpia hipocresia, es veu reforçada per la resta. El cavaller Gercourt; no escapa de les expectatives socials cap al seu gènere, utilitza una dona lliure pel seu plaer i vol sotmetre una noia jove per la seva imatge, tants com aquest han poblat els salons en totes les èpoques.

3.3.2.3. Relació entre Valmont i Merteuil¹²

S'esmentarà breument per tal de contribuir a la comprensió de la comparació del 3.3.2. la que probablement sigui la relació més complexa i ambigua de la novel·la, Valmont i Merteuil tenen molts trets en comú, però també són substancialment diferents; es veuen emmirallats

¹² Recalquem que no s'esmentarà la relació entre els personatges, ja que això forma part d'un altre apartat, sino quines han estat els elements utilitzats i de quina manera s'ha enfocat l'anàlisi d'aquesta.

mútuament, i s'odien i s'estimen per això mateix, però també senten que tenen diferències insalvables; en realitat en tenen una, el gènere, perquè tots dos volen quasi el mateix i tenen gairebé el mateix caràcter, i així i tot, les expectatives, repressions, privilegis i desavantatges que la societat imposa a cadascú configuren dos caràcters semblants però irremeiablement oposats. De la mateixa manera la seva relació es desenvolupa de manera complicada i ambigua. En aquesta relació hi intervenen molts dels elements que hem esmentat anteriorment, però cobren una especial importància quan són aplicats a aquesta relació en la qual el poder n'és un element clau. Com a elements determinants en la relació i externs al caràcter dels dos personatges¹³ en podem destacar dos, la capacitat i seguretat econòmica i la posició de la dona respecte a l'home.

En primer lloc, la condició econòmica, d'ella com a dona, per una banda —s'ha detallat amb anterioritat— i, per una altra la precària situació social en la qual es trobava la dona, tot això és el que crea una inestabilitat, un factor que no pertany a cap dels dos personatges inherentment, però que els configura i que en una relació construïda com un castell de naips, d'enorme intensitat i fragilitat pot generar una relació de poder que implícitament estigui sempre present.

La posició de la dona respecte l'home engloba diverses variants les quals esmentem en aquest apartat, però que no desenvoluparem fins apartats posteriors. Entre aquestes podem comptar els diversos factors socioculturals que influeixen a la construcció identitària d'ambdós gèneres, les llibertats econòmiques i d'acció que cadascú experimentava, les expectatives socials posades sobre cada gènere i, finalment la influència d'elements externs com ara l'educació.

4. Marc pràctic (anàlisi literària de *Les relacions perilloses*)

4.1. Anàlisi de l'obra

Per tal de justificar la hipòtesi que ha estat plantejada s'utilitzarà com a font principal l'anàlisi de la novel·la *Les relacions perilloses* d'igual mode a com serà usat per a l'elaboració d'aquest treball. En la novel·la Laclos relata els fets de dos personatges de l'alta societat de la França

¹³ Totes dues coses s'ementaran de manera adequada posteriorment mitjançant l'anàlisi de *Les relacions perilloses*.

prerevolucionària, el llibertí vescomte de Valmont i la maquiavèlica marquesa de Merteuil, qui a través de l'intercanvi epistolar es relaten mútuament els seus fets i tramèn junts la venjativa perversió d'una jove que acaba de sortir del convent per contreure un matrimoni avantatjós i la ruïna d'una virtuosa dona casada. Aquest sofisticat relat epistolar de perversa seducció serveix a aquesta monografia com a marc d'investigació sobre la influència que tenen a la societat i a la configuració identitària de qui l'habita els rols de gènere.

Tant l'advertiment de l'Editor com el prefaci del Redactor emulen d'alguna manera tots els pròlegs moralitzants tan comuns a les novel·les de l'època (especialment les d'aquest tipus) “los novelistas se esfuerzan por enmascarar y justificar relatos de estas más que turbias historias de amor en una perspectiva moralizante y didáctica (se combate mejor el mal desde su propio horizonte); o simplemente escudándose en unos prólogos inverosímiles.” (RAMÍREZ GÓMEZ, 1997) i tanmateix el pròleg de Laclos diu:

“En efecte, alguns dels personatges que posa en escena tenen costums tan dolents que és impossible suposar que hagin pogut viscut en el nostre segle; aquest segle de filosofia, on les llums, esteses per tot arreu, han fet, com sap tothom, tots els homes tan honrats i totes les dones tan modestes i reservades. [...] s'ha atrevit a fer aparèixer sota els nostres vestits i usos uns costums que ens són tan estranys.”

Tornem a trobar uns valors molt rígids i marcats, però sabem que determinats costums no només no “eren estranys” sinó que fins i tot estaven mitjanament acceptats segons qui els perpetrés.

4.2. Anàlisi dels personatges

4.2.1. Com es desenvolupen i comparació de les personatges

En aquest cas només retractarem els dos personatges que ens ocupen amb breus mencions a altres personatges quan sigui adient a allò que s'està tractant.

VALMONT

Valmont; addicionalment a tots els elements contextuals esmentats al punt 3.3.2. S'aprofundirà a algunes qüestions sobre el seu caràcter i el seu comportament en societat.

Començarem per descriure alguns dels seus trets de caràcter, inseparables aquests dels seus

ferms principis. Valmont és, com està esmentat al 3.3.2., un llibertí, la seva sensibilitat està lligada a l'acció de la seducció; al procés d'aquesta i a la seva publicació; escriu a la seva confident Merteuil el procés de la seva més recent aventura amorosa: la seducció de la presidenta de Tourvel, paradigma de la feminitat hegemònica i de la felicitat conjugal, amb motiu d'això fa una visita a la seva vella tieta madame de Rosemonde. Valmont —igual que Merteuil— fa gala d'un enorme cinisme i ironia envers la seva societat els quals no perd l'oportunitat de demostrar-lo; de fet, una de les mostres més clares d'això és la seva qualitat de **llibertí**, on es veu exposada tota una societat amb unes regles, ocupacions, interessos i preocupacions concrets.

El llibertí del s. XVIII, el que més proper està a la nostra concepció de llibertí, és aquell que alimenta i proposa una subversió social des de la mateixa moral de l'època, basant-se justament en un domini i un coneixement total d'aquestes “En el libertino del s. XVIII se acrisolan el filósofo y el seductor. [...] El libertino penetra en el tejido social articulando un sistema de conductas subversivas desde los códigos mundanos rectores. [...] construir una realidad propia, que es siempre la realidad del deseo. El libertino se convierte en el fino manipulador de conceptos antagónicos [...] persiguiendo siempre la puesta en práctica de la filosofía del placer que sitúa por encima de cualquier Ley y Norma del statu quo: el Yo libertino es la afirmación del Gozo y la cristalización de la síntesis del Cogito y el Eros, de la Razón y de la Sensación.”. Així doncs, el llibertí combina la racionalitat i la sensorialitat, aquestes dues parts de la individualitat Valmont es presenten com a causa i efecte de les seves accions: és un ésser racional per poder ser un ésser sensorial i la sensualitat satisfà i omple de sentit la racionalitat. Valmont té un coneixement total de la societat en la qual viu, la coneix i l'entén, “El libertino ejerce su magisterio desde la norma social y ética pero también desde los códigos de la representación que arbitran la mundanidad”. Valmont no només gaudeix i n'és conscient de tots els privilegis que li han estat donats per la societat, els utilitza i utilitza a la resta de persones amb ells. Ell és capaç copsar el món que l'envolta i de doblegar-lo en nom del plaer, de seduir perquè s'ha deixat seduir, de ser amat com a persona amant només una sensació, un ideal, i de transformar aquest ideal en quelcom de tangible, ell aconsegueix ser el centre del seu món i, per molt redundant que això pugui sonar, així és com manté la seva integritat personal, sent el centre del seu món en l'acte d'entregar-se al plaer que li donen altres.

“Ah, Que es rendeixi, però que lluiti; sense tenir la força de vèncer tingui la de resistir [...] aquest projecte és sublim, no és veritat? però ara potser m'estaria lamentant de no haver-ho seguit, si l'atzar no hagués vingut a socórrer la meua prudència [...] Quin Déu gosava invocar? N'hi ha cap que tingui poder sobre l'amor? Debades busca ara auxilis estranys: sóc jo qui determina la seva

sort” (carta 24)

“Els precés fervents, les humils súplices, tot el que els humans temorencs ofereixen a la Divinitat, jo ho rebo d’ella; i vós voleu que, sord als seus desigs, i destruint jo mateix el culte que em rendeix, utilitzi per precipitar-la el mateix poder que ella invoca per sostenir-la! Ah, deixeu-me almenys temps per observar aquesta lluita emocionant entre l’amor i la virtut.” (carta 96)

Es compara a si mateix a un Déu, i no només ho fa en un acte de burla, se situa en una posició de domini, per sobre la resta de persones i per sobre les dones que sedueix. Quan pren el lloc de la divinitat de Tourvel esdevé una figura superior —segons els seus propis paràmetres— i això el torna en algú que manipula les percepcions ètiques de la realitat, com ja hem dit, en nom del plaer que desitja obtenir. En aquesta combinació entre plaer i cruel ús de la resta d’éssers humans trobem la damunt dita contraposició de forces morals que conformen una part fonamental de la seva existència mundana.

Aquí se’n burla dels esforços que una dona fa per mantenir el que per a ella és necessitar és un cop més símptoma de les diferències de gènere als usos amorosos, “sóc jo qui determina la seva sort” fixem-nos també al poder de la paraula determinar, ell es considera l’únic amo i senyor de totes les accions i decisions de Tourvel. Té un domini absolut sobre la realitat social del seu temps i és plenament capaç de manipular-la i fer d’ella allò que el convé, fins i tot la resta del món ho admet.

“Que cregui en la virtut, però que me la sacrifiqui; que les seves faltes l’espanin sense que l’aturin; i que, agitada entre mil terrors, només pugui oblidar-los i vence’ls entre els meus braços. Aleshores sí, que em digui: “t’adoro”; només ella, entre totes les dones, serà digna de pronunciar aquesta paraula. Jo seré veritablement el Déu que ella haurà preferit.

En efecte, si estar enamorat és no poder viure sense posseir el que es desitja, i sacrificar el propi temps, els plaers, la vida, jo estic del tot enamorat” (Carta 15). “Comptat i debatut em felicito de la meua inventiva. Aquesta dona es mereix tots els meus maldecaps; algun dia em donaran dret sobre ella; i com que d’alguna manera l’hauré pagat a la bestreta, podré disposar-ne segons la meua fantasia, sense cap remordiment.”

Valmont aquí deixa patent tot el seu llibertinisme; el com els seus principis es basen justament en la conquesta, el com aquesta mateixa conquesta representa en si mateixa una subversió total de la moral “jo seré el Déu que ella haurà preferit” i com per mitjà d’aquesta subversió existeix un visible procés de fons de creació identitària del llibertí; que alhora, a pesar de qüestionar la moralitat vigent no qüestiona les estructures de poder. Per tant, fa una rebel·lió que en realitat

només segueix cercant un poder per a les elits.

“Monsieur de Valmont, amb un bon nom, una gran fortuna i moltes qualitats amables, ha sabut veure aviat que per tenir el domini de la societat amb servir-se, amb igual habilitat, de la lloança i el ridícul”

“no hi ha res tan divertit com la ingenuïtat amb que fa servir el poc que sap d’aquesta llengua! [...] Aquest contrast entre l’ingenu candor i el vocabulari llibertí no deixa de fer el seu efecte ” (carta 110)

La darrera cita ens demostra com Valmont gaudeix de la imposició de la seva realitat al món, com gaudeix de la burla a la societat; és a dir, com és capaç de revertir els principis socials — jove innocent parlant com una llibertina a instàncies de Valmont— però ho fa des del domini total de les normes socials, augmentant així, el seu impacte subversions i la seva posició de poder.

A cartes com les que presentarem seguidament podem veure com tant ell com la marquesa juguen amb crueltat amb els sentiments dels altres, és a dir, tenen una mateixa manera d’actuar, fins i tot pot semblar una altra cara de la situació de les dones en rols més tradicionals:

“Com no venjar-me d’aquestes infàmies [...]A propòsit, torneu-me la carta de la inhumana; podria ser que més endavant volgués posar preu a aquestes misèries, i cal estar en regla” (carta 25)

“Li he confessat tot (a Mme de Merteuil). Al principi m’ha dit el mateix que tu, però quan li he explicat tot ha convingut que era molt diferent; només demana que li deixi veure totes les meves cartes.” (carta 29)

“si bé no sempre és necessari per seduir una noia, és imprescindible, i sovint és el més eficaç, quan un vol pervertir-la [...] veritat moral que em sembla tan inútil que he volgut proporcionar un exemple en favor del precepte.” (carta 110)

El llibertí neix, necessàriament, en un context, i consegüentment necessita aquest context per existir. Es tracta de la societat el·litista del s.XVIII, societat d’aparences (descrita amb més profunditat a l’apartat 3. 2. 2.), que fonamenta l’estatus del subjecte en un judici de valor determinat merament pel que es mostra a la societat. En aquest context, el llibertí s’acaba desenvolupant en un ésser que viu d’aquestes aparences “Este enjambre de reglas que implica la necesaria relación del poder sobre el deber reproduce a escala mundana la obligada relación de sometimiento que es irrenunciable para las élites”, que tot i transgredir les normes socials les necessiten per al seu estatus (sense el qual no podrien ser). D’una altra banda, aquesta figura serveix com a justificació per a la seva societat (que com veurem més endavant el censura públicament alhora

que implícitament l'heroïtzia): “Responde a la evolución histórica que se cifra en la aparición de la nueva ideología, sensibilidad y cultura social de la nueva burguesía que desbancan para siempre las estructuras feudales que se habían perpetuado a lo largo de los siglos al amparo de la alta aristocracia. Y el libertino fue una de sus garantías al generarse como una idealización aristocrática, perpetuando su culto de las formas y de las apariencias, y su exquisito ejercicio constante de la búsqueda del placer” (1997) . RAMIREZ GOMEZ parla també de com la mundanitat influeix la configuració identitària de l'ens llibertí, “para él existir es nacer en las codiciadas esferas aristocráticas de la mundanidad galante. El nacimiento galante también se lo debe a la mujer que lo instala en el mundo una vez consumada la conquista.” En aquesta cita en trobem un element que serà molt característic en el personatge de Valmont: l'estatus, la necessitat de l'estatus. De la prèvia cita en podem extreure els diversos elements en els quals se sosté el llibertí per aconseguir el seu estatus. Quan analitzem el llibre, aquests elements passaran a tenir noms concrets, potser l'element en el qual ens interessa centrar-nos és en “la mujer que lo instala en él una vez consumada la conquista”, el llibertí deu el seu estatus i, per tant, a si mateix, a la dona la conquesta de la qual exhibirà en societat.

“No sabeu que només la voluptat té dret a llevar la bena de l'amor? ...Tindré aquesta dona; la prendre al marit que la profana; m'atreviré a arrabassar-la fins i tot al déu que ella adora. Quina delícia, ser ara i adés l'objecte i el vencedor dels seus remordiments! Lluny de mi la idea de destruir els prejudicis que l'assetgen! Faran més grans la meua felicitat i la meua **glòria**.” “no patiu, quan torni a aparèixer en societat seré **més famós que mai**, i sempre més digne de vos” (carta 115)

“Ah! tard o d'hora arribarà el moment que, **degradada per la seva caiguda**, només serà per mi una dona qualsevol” (carta 96)

“Doncs ja està vençuda, la dona superba que havia gosat creure que se'm podria resistir! Sí, estimada amiga, ja és meua, completament meua; i des d'ahir ja no té res més per oferir-me”

El fet que seduir una dona sigui la seva “glòria” ens indica el caràcter quantitatiu del discurs llibertí i la importància de la dona seduïda pel seu estatus. Per aquest motiu Valmont imposa un ideal en allò que les dones representen en la seva construcció identitària, Tourvel només té importància fins que hagi arribat a assolir la culminació de l'acció llibertina de Valmont. Per tant, el seu únic valor dins les dinàmiques de seducció imposades pel vescomte en tant que resulta una aportació al seu estatus social com a seductor; un cop ell hagi complert la seva gesta amorosa ella passarà a ser només un atribut del seu èxit.

Compartirà alguns d'aquests trets del llibertinatge que cal comentar respecte a Valmont, la moral, o més aviat la manca d'ella: resulta inherent al caràcter del llibertí del s. XVIII és una voluntat de subversió de la moral associada a la religió —tret que trobarem encara més

desenvolupat, si això és possible a la marquesa de Merteuil— la desafia, reverteix tots els preceptes del catolicisme i la transforma en una mena de *modus operandi* hedonista i, en molts casos individualista.

“en función de los presupuestos ideológicos, su sistema está destinado a rentabilizar en grado sumo el gozo y el placer que alimentan su voluntad; es decir, deseo de conquista, estrategia de seducción y pulsión erótica.”

“Dos axiomas clásicos presiden su sistema: **placere** et **docere** (Reichler 1981). Los preceptos horacianos constituyen deberes de obligado respeto por parte del libertino, pero incumplen los nobles valores del Bien y de la Virtud. Placer y magisterio que están al servicio de su felicidad, inseparable de la doble dimensión del Gozo del Cuerpo y del Gozo de lo Mundano —y por extensión gozo del mundo—. [...] a los que enseña sus artes maléficas para descifrar la realidad y perpetuar su diabólico y particular modelo de la realidad. [...] el sistema libertino y su correspondiente proyección experiencial se traducen pues en términos de mundanidad. Más especialmente en una vertiente ética que conjuga lo lícito y lo prohibido, y en una especial modulación estética que se centra en lo discursivo y lo temporal. El primer aspecto remite al universo de la palabra, que halla su mejor traducción en ejercicio mundano de la conversación y el segundo, en el ámbito específico del momento.” Tornant al domini total que Valmont té de les subtileses de la seva societat, podem establir-ne que en la subversió que fa de la moral això també succeeix: podríem dir que el domini dels codis socials es veu plasmat en la manera —hem de tenir en compte que la manera de fer, els modes, forma una part summament important de la configuració identitària del personatge i que són un aspecte que veurem en el vescomte al llarg de tota la novel·la— “existe una diferencia esencial de que reside en un cambio de sensibilidad y de criterio. Atrás queda todo enjuiciamiento ético-moral, prevaleciendo una estimación de la conducta social donde se valora el éxito o el fracaso en el seno mundano. Lo cual no equivale a expulsar la noción del Bien y del Mal; pues el libertino es energía del Mal. El criterio ya no se plantea en términos morales sino puramente sociales” I com podem pretendre que un judici moral establert purament des d'un criteri social no estigui també subjugat a aquest mateix criteri¹⁴. Això eventualment derivaria en una espiral en el qual el judici moral no s'aplicaria de la mateixa manera segons les condicions socials de l'individu i aquestes determinaran la manera en la qual això es fa. En Valmont la subversió de la moral adopta la forma del llibertinatge que trenca amb els valors religiosos de la seva societat, tot i mantenir el poderós en la seva posició de poder. Es mostra clarament el menyspreu per la moral,

¹⁴ L'article parla únicament de la identitat masculina, en aquest cas estem extrapolant indirectament al llibertinatge femení, situació en la qual algunes característiques identitàries, especialment les relacionades amb el judici social i l'opinió pública, es podrien veure sotmeses a matitzacions.

i utilització de la subversió d'aquesta que Valmont posa en pràctica, addicionalment a fer una apologia de la cosificació de la dona.

“Que cregui en la virtut, però que me la sacrifiqui; que les seves faltes l'espanin sense que l'aturin; i que, agitada entre mil terrors, només pugui oblidar-los i vence'ls entre els meus braços. [...] Jo seré veritablement el Déu que ella haurà preferit.”

“podré disposar-ne segons la meua fantasia, sense cap remordiment.”.

“Aquesta complaença per part meua és el preu de la que ella (Émilie, una prostituta) acaba de tenir en servir-me de pupitre per escriure a la meua bella Devota, a qui m'ha semblat divertit escriure una carta escrita al llit i gairebé entre els braços d'una noia, interrompuda per una infidelitat completa, i on li dono compte exacte de la meua situació i de la meua conducta. Émilie, que ha llegit l'epístola ha rigut com una boja, i espero que vós també rigueu.” (carta 47) —oferim ara un fragment de la carta referenciada—

“la mateixa taula sobre la qual us escric, consagrada per primer cop a aquest ús, esdevé per a mi l'altar sagrat de l'amor; com és farà bella als meus ulls! Sobre ella hauré traçat el jurament d'amar-vos per sempre!” (carta 48)

Els quatre fragments previs mostren com Valmont subverteix explícitament i amb voluntat de fer-ho la moral de la seva societat a través dels usos amorosos dels quals se serveix. La qual cosa no resulta sorprenent si tenim en compte que l'amor entès com a quelcom de bo és completament contrari a la religió i, per aquest motiu, la religió és contrària a qualsevol mena d'alliberament sexual o amorós (MARTÍN GAITE, 2017); això genera una dicotomia als individus educats culturalment en aquest context que porta a la justificació de la subversió moral en aquesta forma a la seducció, el cas més clar d'això el cinisme i hedonisme amb els quals Valmont es condueix en la situació vista als fragments de les cartes 47 i 48.

Valmont, en tots els seus aspectes de llibertinatge necessita la notorietat pública, forma part de la seva identitat, dona a conèixer tots els seus fets com a llibertí i tots aquests són coneguts. La reputació de Valmont se'ns presenta com a quelcom explícit que ell utilitza en la seva explicitud —de la mateixa manera que Merteuil utilitza el secretisme de les seves accions— per manipular la percepció aliena sobre la mateixa naturalesa, un cop més veiem com cadascú utilitza la posició en la qual es troba. En aquest cas, a més amb la finalitat de seduir una dona fent l'únic que cap dels personatges il·lustrats d'aquesta novel·la sembla capaç de resistir, afalagant-la en les seves conviccions, la manipula i la porta a pensar el que li convé. Unit, com

no pot ser de cap altra manera, a un ús exquisit de la paraula. I posteriorment en farà partícip la marquesa dels seus “avançaments”, la qual cosa forma part de la seducció (no només en el sentit de l’explicitud, que també) en una manera que exposa completament la dona seduïda. És a dir, la publicitat de les seves accions és sovint una eina manipulable per seguir seduint. Al mateix temps, existeix una societat que estableix un judici de valor al llibertí en funció dels seus actes de llibertinatge com si de les gestes d’un cavaller medieval es tractés. Com més notable sigui la gesta, més mèrit té el llibertí, més fama obté, i major esdevé el seu prestigi social; així tot és una lluita per ascendir en una piràmide de conquestes públiques.

“exhibiré la presidenta, aquell cèlebre model de totes les virtuts!, respectada fins i tot pels més llibertins!, una dona a qui ningú se li acudirà d’atacar l’exhibiré, dic [...] encara faré més, l’abandonaré; i si conec bé aquesta dona, no tindrè successor. [...] només haurà existit per mi [...] Quan hagi aconseguit aquest triomf diré als meus rivals: «Mireu la meva obra, i busqueu-ne un segon exemple en tot el segle»” (carta 115)

“sigui quina sigui la sort que m’espera, sempre s’ha viscut prou quan s’ha tingut temps de conquistar l’amor de les dones i l’estimació dels homes” (carta 79)

“sap calcular tots els horrors que un home es pugui permetre sense comprometre’s; i per ser cruel i malvat sense perill a triat les dones com a víctimes” (carta 9) “El temible Monsieur de Valmont, que deu ser el terror de les dones” (carta 11)

Tant a la carta 79, com a la 9, com a la 11 podem veure la reputació explícita de Valmont i el judici de la societat, com els sectors més conservadors el censuren sense vedar-lo i com pertany a un determinat cercle social de llibertinatge que jerarquitzava els homes en funció de les dones seduïdes. Resulta perceptible la manera en la qual es porta a terme el desenvolupament d’un ja desigual sistema segons el qual perpetuar el propi poder és l’objectiu final de qui l’ostenta (carta 79).

Una altra de les diferències que podem observar entre els dos personatges, de nou lligada al gènere és la manera, el perquè de la venjança que origina l’acció de la novel·la. Tot i que és cert que per Merteuil en cap moment deixa de ser una venjança personal aquesta podem interpretar que transcendeix la puntualitat i se situa en el seu objectiu genèric de “dominar el vostre sexe i venjar el meu”. En canvi, en el cas de Valmont no transcendeix la puntualitat d’una acció, és més, per a Valmont l’èxit de les seves empreses amoroses concretes és tan important que qualsevol cosa, o persona, en aquest cas, que el dificulti passa a ser un enemic; per tant, en la venjança de Valmont tornem a aquest ja mencionat tret masculí del llibertinisme i resulta en una necessitat de venjança cap a qui s’ha interposat en el seu èxit amorós.

“he descobert un doble misteri d’amor i d’iniquitat: fruiré d’un i em venjaré de l’altre; volaré de

plaer en plaer [...] Qui creieu que volia perjudicar-me davant els ulls de la dona que adoro? [...] per culpa dels seus consells, (els de Mme de Volanges) dels seus preciosos advertiments, em veig obligat a marxar, és a ella que em sacrifiquen. Ah! no hi ha dubte que cal seduir la seva filla: però amb això no hi ha prou, cal perdre-la, i ja que l'edat d'aquesta maleïda dona la salva dels meus cops, se l'ha d'atacar en l'objecte de les seves afeccions." (carta 44).

Un altre aspecte que cal comparar és de quina manera la societat jutja de manera diferent un mateix comportament en funció de si és un home o una dona qui el duu a terme; això queda molt patent al final de la novel·la si es compara la demonització, l'ostracisme i l'odi que pateix Merteuil amb la gairebé heroització de Valmont. Valmont, qui al final de la novel·la adopta una posició molt semblant a la d'un antiheroi romàntic les faltes del qual venen redimides pel seu amor, que morirà implorant la seva salvació (carta núm. 165) i de la mateixa manera que, en vida tot i jutjat se li havien perdonades totes les seves accions, quan mor ho fa en la comú i heroica manera de duelar amb un rival. Ell mateix, que coneix la seva societat, és capaç de heroitzar-se (carta 169) perquè la seva memòria quedi impol·luta. Això ho fa amb l'ajut de monsieur Bertrand, Mme de Rosemonde, i Danceny guiat per l'habilitosa mà del mateix Valmont. Es veu sobretot perquè en al mateix temps que demonitza a Merteuil en aconseguir que una dona que ha volgut ser lliure sigui culpable a ulls de la societat, ell mateix pot deslliurar-se de una condemna similar mitjançant el seu final duelistic d'heroi romàntic (mort per Danceny després de desafiar-lo a duel quan descobreix que l'ha enganyat, carta 162).

"(Valmont) s'ha mostrat realment noble. M'ha ordenat que callés i ha agafat la mà del seu mateix assassí, l'ha anomenat amic seu, l'ha abraçat davant de tots nosaltres, i ens ha dit: «Us ordeno que tingueu amb el senyor tota la consideració que es deu a un home valent i galant.» A més li ha entregat un plec de papers molt voluminós que no sé què conté, però sé què hi donava molta importància. Després ha volgut que els deixessin sols un moment. [...] Déu meu, quan vaig tenir entre els meus braços, acabat de néixer, aquest pilar essencial d'una casa tan il·lustre, com podria preveure que moriria també entre els meus braços i que hauria de plorar la seva mort? Una mort tan precoç i malaurada." (carta 163).

Durant el segle de les llums i especialment com a part de la realitat galant de la novel·la que casa els usos amorosos amb la subjectivitat narrativa del gènere epistolar ens en trobem que és el llenguatge, concretament el que es coneix com a llenguatge galant, i com el llenguatge expressa, en aquest cas la identitat i els modes de Valmont, un element essencial de comunicació per a l'autor i d'anàlisi per al lector. Sucedeeix, que sovint el llenguatge galant

estava, en certa mesura canonitzat era rígid “tradicional y rutinario”. En canvi, Valmont és, com ja hem dit, un home hàbil, coneixedor de les maneres i dels modes i coneixedor del llenguatge, és capaç d'utilitzar les paraules, de modelar-les per dir el que li interessi, callar el que calgui i donar a entendre el que sigui necessari a qui sigui necessari. El llenguatge esdevé, per tant, una eina; una eina al servei d'un home hàbilidós i sense escrúpols, que no te res a perdre (perquè no pot perdre res, no perquè no li quedi res) i, en canvi, té tot a guanyar.

El llibertí utilitzarà el llenguatge per a la seva consumació, per a exercir i mostrar el seu poder i els seus principis; per a fer-se en un món: “La palabra libertina es además portadora del dilema de una sociedad de superficies decentes y profundidades indecentes. Las rígidas normas son paradójicamente los moldes elásticos de una voluptuosidad soterrada [...] Dilema que recoge la escritura libertina del momento en la que los novelistas se esfuerzan por enmascarar y justificar los relatos de estas más turbias historias de amor desde una perspectiva didáctica y moralizante (se combate mejor el mal desde su propio horizonte); o simplemente escudándose en unos prólogos inverosímiles”. “La conversación mundana en el siglo XVIII es al igual que el libro y el sofá, el lugar de deseo. Dos puntos comunes autorizan el parangón entre ambos: son sujeto y objeto erótico desde la palabra, escrita en el caso del libro y oral en el discurso. Uno y otro convocan el intenso poder pragmático y mítico de la palabra que conjuga la realidad y la historia, lo real y lo ficcional enlazados en un intenso proceso de metaforización, que deriva siempre hacia la imagen del cuerpo, espacio soberano del deseo libertino. Los asuntos amorosos del libertino se hacen y se deshacen continuamente en el ejercicio performativo del discurso y la emergencia suprema de la palabra. La palabra libertina instituye un juego perverso entre lo que se dice y lo que no se dice, el secreto y la confesión, lo indecible y la revelación, el susurro y la murmuración. Es el precio, la condición y la garantía de la seducción: ninguna empresa amorosa lo es si no es contada y publicitada.” (RAMÍREZ GÓMEZ, 1997).

Justament això és la base de la comparativa entre Valmont i Merteuil, la necessitat llibertina de la notorietat i la capacitat, que esdevé necessitat que Valmont té de tenir-la; en aquest context el llenguatge esdevé una font de poder, de manera que on Valmont utilitza el llenguatge com a part de l'estètica de la seva configuració identitària: “el libertino queda prendido en las redes del lenguaje mundano y galante cuyas palabras discurren siempre hacia los umbrales del eros. La instrumentalización de la palabra cumple además un papel primordial en el desarrollo de la seducción: la palabra libertina impone y difiere el deseo, que se hace más ardiente cuanto más elocuente, pues entre la palabra y el deseo se perfila un hiato supremo: la promesa del gozo.”

“Les vostres ordres són encantadores; la vostra manera de donar-les és encara més amable; faréu estimar el despotisme. No és la primera vegada, com sabeu, que lamento no ser ja el vostre esclau; i per més monstre que dieu que soc, no recordo mai sense plaer el en que m'honràveu amb noms

més dolços. Sovint desitjo, fins i tot, merèixe'ls novament, i acabar per donar al món, amb vós, un exemple de constància.” (carta 4).

Valmont és capaç d'insinuar, amb les seves paraules un desig de desig que és, justament el que fa desitjar-lo. En aquest cas, a més evoca el passat que va tenir amb la marquesa, evoca el plaer passat. Es tracta d'un llenguatge subtil i profundament eròtic el qual deixa entreveure la particularitat de les bases de la relació que ells comparteixen sense deixar de ser universalment sexual; sense anar més lluny amb “faríeu estimar el despotisme” “perfila un hiato supremo: la promesa del gozo.” De manera indiscutible. És aquest fet summament efectiu en el que a la forma es refereix, de tal manera que forma part, com tot allò relacionat amb aquesta, de la identitat del personatge.

RAMIREZ GOMEZ parla també de com la mundanitat influeix la configuració identitària de l'ens llibertí, “para él existir es nacer en las codiciadas esferas aristocráticas de la mundanidad galante. El nacimiento galante también se lo debe a la mujer que lo instala en el una vez consumada la conquista.”

En l'aspecte del llibertinatge RAMIREZ GOMEZ ens presenta el concepte, desenvolupat per ella mateixa, de la “paradoja galante” paradoxa de la qual utilitzarem la definició de l'autora a la qual aquest treball s'ha reduït a tres elements, anomenats per l'autora “ la seducción, la voluptuosidad y el placer. Los vértices de esta rubricación triangular son la estrategia, la estética y el objeto” y que hem traduït a tres elements que conformen l'acte de la seducció, un marc d'acció per al llibertí: l'acció (la seducció), la justificació (la voluptuositat) i la finalitat (el plaer), si ens en fixem la triada original definida per l'autora combina en si la intel·lectualitat amb la pràctica (tret propi del caràcter llibertí que trobarem altament desenvolupat en Valmont), en aquesta situació, l'estratègia, l'estètica i l'objecte podrien representar la realització d'un projecte així com d'un ideal masculí. En aquest, l'estratègia ens parlaria de com es desenvolupa: com la ment del llibertí pren control i poder sobre si mateix i allò que l'envolta, és a dir com l'home és capaç de dur a terme l'acció que es proposa. L'estètica seria la sublimació de la justificació (la voluptuositat) moral (o com a mínim intel·lectual) que el llibertí dona a les seves accions, la qual, sostinguda per un complex entramat de teixit social (patriarcal i religiós entre d'altres), el qual provoca que a més de representar una justificació cap al propi representi també una justificació, justifica cap a si mateix els seus principis i cap a la societat les seves accions, en el moment d'emetre l'obligat judici moral que requereix la norma i contradictòriament la mateixa existència llibertina. En tercer lloc està l'objecte, definit en aquesta reducció com a

finalitat, l'objectiu, el destinatari de l'acció, és el fi del llibertí, de la seva empresa concreta, és allò que es vol assolir (segons aquesta línia de pensament el plaer).

D'aquesta manera trobem que el recorregut del llibertí (tant intel·lectual com d'acció) passa per una acció curiosament reflexionada, per uns actes en els quals plasma de manera física i tangible la seva intenció moral i la seva capacitat, demostrant així els seus principis de llibertinatge. Principis, els quals són justificats en la imatge de la voluptuositat (la qual evoluciona i es matissa a l'estètica), que s'apropa en si mateixa a la materialització (o materialitat) de la justificació, però també al sentit, al perquè (i en una situació de privilegi això n'és prou). L'objecte també és allò que el llibertí cerca, la finalitat de les seves accions, justificades i injustificables, de vegades, i d'altres justificades injustificades.

Aquesta lectura estaria d'acord amb el concepte de paradoxa galant que RAMIREZ GOMEZ presenta en que “el libertino es una modulación del amor, y el amor libertino adquiere precisamente su razón de ser y su práctica en las esferas de dicha mundanidad [...] Si la conversación y el amor-placer ocupan un lugar destacado en los círculos mundanos y en la sistemática libertina, resultan inseparables del momento [...] implantan una temporalidad clave consistente en aprovechar cualquier azar y ocasión, desplazando el Cronos hacia el Eros [...] Emerge de nuevo la fórmula de paradoja galante y se pone de manifiesto una vez más el carácter reflexivo del libertino que sabe sintetizar ensoñación y materialidad del deseo, objeto y estrategia. Logra armonizar la evanescencia del momento voluptuoso y el control racional de los elementos conducentes al placer.”

La lectura elaborada de la paradoxa galant ens permet sintetitzar en una sola línia argumental tot el procés que Valmont executa amb relació a com es presenta al món en la seva particular i col·lectiva construcció del fons com a justificació de la forma en la construcció identitària que ell basa als usos amorosos. Tot el recorregut que Valmont porta a terme, per exemple amb Tourvel, el qual inclou una atracció de Valmont cap a ella, físicament i conceptualment, un procés de seducció que culmina en la imatge que ell projecta de manera externa (cap a la societat) i interna (cap a la seva identitat) que, per definició, és basada en la forma¹⁵.

MERTEUIL

Al llarg de la novel·la s'esmenten una sèrie de característiques que serveixen a l'anàlisi del

¹⁵ Hem trobat més adient a l'explicació el breu resum de la trajectòria de Valmont fer-ho redactat que no pas mitjançant fragments de cartes, format en el qual es diluiria innecessàriament.

personatge. Seguidament, es farà la pertinent anàlisi d'aquests elements, els quals en general apareixen de manera fragmentada al llarg de tota la novel·la, amb exemples concrets en moments narratius que ajudin a deixar patent allò que ha estat investigat.

El primer que cal fer és un petit resum, juntament amb una anàlisi del caràcter del personatge així com d'alguns aspectes estilístics de l'obra que en poden contribuir a l'anàlisi.

Tenint en compte que, com ja hem esmentat, *Les relations perillouses*, per tractar-se d'una novel·la epistolar no dona l'objectivitat des d'una perspectiva narrativa i, per tant, absoluta i comuna a tots els lectors, sinó que resulta inevitable extraure els fets objectius de la subjectivitat narrativa que presenta: cal començar per fer una descripció dels fets objectius de la biografia del personatge per tal de poder guiar-nos a l'hora d'analitzar-lo en profunditat i per tal d'entendre els possibles fonaments de les seves accions i motivacions.

Dit això; en sabem d'ella que és una dona, amb tot el que això implica i a la qual cosa en tornarem més endavant; sabem que ja no és massa jove, però encara n'és prou jove com per a resultar atractiu i activa en un món social/sexual, la qual cosa se'ns dona a entendre a diverses cartes seves on es parla de la seva activa vida sexual, així com a les de Cécile que deixen clar el seu èxit. És rica, però la seva posició econòmica es veu amenaçada per un plet que té pendent. En aquest plet es juga diners i béns seus relacionats amb el difunt marit, un home amb el qual es va veure obligada a casar-se molt jove i que va morir, deixant-la en la interessant posició de vídua econòmicament acomodada que ostenta al llarg de tota la novel·la (carta 81, annex 2).

És una dona intel·ligent i maquinadora, amb una gran capacitat d'observació i anàlisi del món que l'envolta; de fet forja el seu caràcter d'acord amb això. El seu caràcter és fort i dominant, i està molt marcat per un desig de venjança, del qual hi ha una necessitat de demostrar-se a si mateixa.

Aquesta semblança en un aspecte més objectiu o basat en fets ens permet extreure tots aquells elements a partir dels quals es farà la comparativa amb Valmont.

El primer dels trets que compararem amb Valmont és un dels més rellevants, el llibertinatge; en tots dos hi ha un llibertinatge, un llibertinatge que és una forma de subversió alhora que un reflex de la mateixa societat, un intent d'alliberament personal que empresona els desventurats

amants. Aquests dos llibertins es comporten de la mateixa manera en els aspectes que es refereixen al desig de subversió moral. En el cas de Valmont això es reflecteix en un desig de perpetuar el poder propi i en Merteuil prové d'una necessitat d'existir en llibertat, entesa com a sinònim de poder viure la pròpia vida, la qual utilitza la sexualitat com a forma de subversió. Tots dos coneixen la societat en la qual viuen i utilitzen aquest coneixement.

“Sabeu per què mai no m’he tornat a casar, vescomte? Naturalment no és per falta de bons partits; és únicament perquè ningú no tingui dret a poder criticar els meus actes. Tampoc no és que hagi tingut por de no poder continuar fent la meua voluntat, perquè sempre hauria acabat fent-ho, però m’hauria molestat que algú tingués simplement dret a queixar-se’n; i vaja, és que només volia enganyar per plaer, i no per necessitat.” (carta 152)

A la carta 10, Merteuil parla de la seducció situant-se a si mateixa des d'un lloc més passiu per primer cop de l'amor; i quines són les seves opinions sobre l'amor?... en primer lloc, associa l'amor amb la feblesa, amb la timidesa i submissió, que per a ella són sinònims, d'aquesta Merteuil fa una afirmació; diu a Valmont que no hauria de donar per fet que ha violat moltes de les seves amants, que per les dones —justament perquè la seva situació es veu greument compromesa, molt més que la de l'home— prefereixen que se les sedueixi, per dir-ho així, de manera que no deixi cap altra opció que cedir-hi. Aquesta opinió denota una misogínia interioritzada, però, al mateix temps, d'alguna manera ens indica com ella lluita contra això, com tracta d'invertir aquests patrons i fer que juguin a favor seu. Dins aquest fer que juguin a favor seu no entra només l'execució d'aquestes tàctiques sinó, el que en aquest cas concret és encara més important, la defensa que fa de la seva visió, com utilitza la seva enorme loquacitat per mostrar al món —al reduïdíssim món al qual la pot mostrar, Valmont— els seus principis, com ella pensa sobre la seducció; trencadorament a pesar de la misogínia perquè la mateixa reflexió d'una dona sobre aquest tema, i més deixant de banda la posició submissa, és trencadora. També dona sentit a l'amor a través del plaer

“Encara no us heu adonat que el plaer, que és en efecte l'únic mòbil de la unió entre els dos sexes, no és suficient per crear un vincle entre tots dos?” (carta 131)

Però, a diferència de Valmont, Merteuil que com a llibertina hauria de viure de la notorietat de les seves conquestes no pot fer tal cosa, no pot donar a conèixer públicament les seves conquestes i aquest és el punt d'inflexió que la diferencia de Valmont en el llibertinatge i que està lligat al gènere: la Merteuil llibertina comparteix majoritàriament els trets de Valmont en

la part referent a la filosofia, per així dir-ho, llibertina amb petits matisos però no els referents a l'acció ni a la manera de posicionar-se al món. Ella també és una perfecta coneixedora del seu entorn, dels modes les modes i la moral de la seva societat, no només per una qüestió identitària, sinó també per un motiu de supervivència (carta 81). Merteuil és sobirana de si mateixa i controla a qui l'envolta, però és incapaç, a causa de la seva posició de dona, de dominar l'opinió pública, com sí que fa Valmont.

Si en el cas de Valmont, dèiem que s'aplicava la cita referent al llibertí “para él existir es nacer en las codiciadas esferas aristocráticas de la mundanidad galante. El nacimiento galante también se lo debe a la mujer que lo instala en el mundo una vez consumada la conquista.” Merteuil no pot assolir el vessant públic del llibertinatge, el que també està relacionat amb la cosificació de la dona, probablement perquè aquesta està associada a la història patriarcal. Per tant, tampoc no pot plasmar l'estatus donat pels nombres “El libertino atesora las conquistas y gusta de dar números: ha de ser acaudalado y experimentado”, aquí trobem la primera diferència, en aquesta part de la identitat llibertina que succeeix en col·lectiu “ninguna empresa amorosa lo es si no es contada y publicitada”, Merteuil d'alguna manera subverteix això —com tantes altres coses— i el mèrit de les seves empreses amoroses rau, no en la seva publicitat sinó justament en la seva capacitat de mantenir el control, que generalment pertany a l'home, sobre la narrativa de l'aventura en qüestió. D'una altra banda la seva correspondència amb Valmont, especialment el seu tò quan explica algunes de les conquestes, no la lliura completament de l'afany de reconeixement públic que caracteritza els llibertins, totes les referències als “meus cavallers”.

“de segur esbrincaré el cavaller quan arribi. Ja li convé ser dolç, perquè en aquest moment no em costaria gens de trencar amb ell” (carta 5).

Tampoc té, o no de la mateixa manera, el vessant estètic del llibertí. Com ja hem dit, el llibertí depèn en gran mesura del seu estatus, i aquest és causat per un col·lectiu. Merteuil es veu no només privada de col·lectivitat, sinó condemnada a la soledat. On l'home llibertí pot expressar lliurement les seves idees trencadores una dona hauria de fer front a un absolut ostracisme social en cas no fer allò que s'espera, i allò que s'espera d'una dona té uns marges molt més estrets que allò que s'espera d'un home. Aquest context provoca que la marquesa de Merteuil desenvolupi el seu llibertinatge en l'ombra, que la subversió estètica i moral que Valmont fa explícitament i que forma part de la seva identitat pública —la qual es barreja amb la seva identitat privada, i aquí és on trobem una de les principals diferències entre els dos

personatges— Merteuil l’ha de fer sense alterar una imatge social de perfecte conservadorisme. Què ens demostra això? Que la dona llibertina experimenta una sèrie de desavantatges socials que porten a una major subtileza en el seu mètode (tota la carta 81, Annex 2) remarquem: “Pel que fa a la prudència, o a la agudesia, no parlo de mi: però quina dona no en té més que vós? [...] Però quan una dona desgraciada sent el primer pes de la seva cadena, quins riscos no ha de córrer si intenta alliberar-se’n, si gosa únicament aixecar-la una mica”.

Silvia FEDERICI ens dona les claus per entendre aquest fenomen des d’una visió que relaciona el patriarcat amb el sorgiment del primer capitalisme i origina l’expropiació del cos de la dona a la caça de bruixes. L’ostracisme cultural al qual es veuen sotmeses les dones (i del qual es fa un paral·lelisme amb la “denigració cultural”); és a dir, la revolució industrial no pot ser considerada un progrés pel fet que instaura una “forma de esclavitud” basada en les divisions als cossos de les persones. Segons FEDERICI això té el propòsit de justificar socialment l’apropiació que el patriarcat dona al rol masculí de les feines femenines així com justificar la pèrdua de drets reproductius de les dones. El sosteniment que la caça de bruixes va donar a aquesta situació va complir el seu propòsit destruint (i repudiant) qualsevol xarxa femenina de col·lectivitat. La caça de bruixes va ser un constructe del capitalisme amb l’objectiu de subjugar els cossos i els intel·lectes de les dones. Així, es condemnava legal i socialment qualsevol dona que es negués a arregar-se al patriarcat i al seu nou afegit capitalista.

Aquesta condemna social, tot i fer-se més subtil encara es manté a la societat de la marquesa —i a la d’avui—. “son todos factores que indican que el objetivo de la caza de brujas - como ocurre frecuentemente con la represión política en épocas de cambio social- no eran crímenes socialmente reconocidos, sino prácticas y grupos de individuos previamente aceptados que tenían que ser erradicados de la sociedad por medio del terror y la criminalización”. En aquesta situació li succeeixen dues coses a la dona, el primer i el més important és que la dona és completament expropiada de la seva potestat sobre el seu cos (la qual és l’única cosa que la separa de l’abisme de l’ostracisme social) i la deixa a la mercè total de l’home amb el qual ha tingut una relació, que l’utilitza com a un objecte per elevar-se en “las codiciadas esferas de la mundanidad galante”, fent del seu triomf la condemna de qui li l’ha donat. Aquest fenomen ens porta, un altre cop, a les nocions que Silvia FEDERICI aprofundeix a *Calibán y la bruja: mujeres, cuerpo y acumulación originaria*, on planteja, entre altres coses, que la caça de bruixes va acabar donant pas, entre altres, a la capitalització patriarcal de la sexualitat femenina que la posava al servei de l’home i la reproducció, així reflexiona sobre les diferents maneres de condemnar qualsevol pràctica

sexual no productiva, sobre la identificació de la sexualitat femenina com a causa de tot mal “condenó la sexualidad femenina como la fuente de todo mal, pero también fue el principal vehículo para llevar a cabo una amplia reestructuración de la vida sexual, que asociada a la nueva disciplina capitalista del trabajo, criminalizaba cualquier actividad sexual que amenazara la procreación, la propiedad dentro de la familia”.

Evidentment, en aquest treball s’extrapola aquesta tesi a una època posterior i s’observa que aquest procés aplicat a la crema de bruixes medieval és el mateix que s’aplica en un àmbit social a les dones que tenien relacions extramatrimonials en el s. XVIII. Aquesta tesi de FEDERICI és molt visible a les cartes 16 i 27, on queda patent la interiorització que hi ha d’uns valors patriarcals que culpabilitzen la dona.

“Ens recomanen tant que tinguem bon cor! i després ens prohibeixen de seguir el que el cor ens inspira, quan té a veure amb un home. Això tampoc és just. És que potser un home no és el nostre semblant com una dona, encara més? Perquè, al cap i a la fi, tant un pare com una mare, tant un germà com una germana? A més a més, encara queda el marit.” (carta 16) “m’han dit que estimar algú està malament; però per què, això? [...] o és un mal només per a les damisel·les” (carta 27)

Un exemple molt clar de la situació en la qual es troba Merteuil com a dona llibertina, tant a l’hora de lidiar amb el seu vessant estètic com a l’hora de subvertir el patriarcat sense tenir accés a cap mena de notorietat per les seves accions, la qual cosa hagués resultat fatal, és l’aventura amb Preván, descrita amb detall entre les cartes 70, 74, 76, 79 i 85, la qual demostra com Merteuil és també capaç d’utilitzar les normes socials per “dominar” l’altre sexe i “venjar” el propi, fent, amb les seves argúcies, la ruïna d’un exitós llibertí. A la carta 85 és on queda més que patent la necessitat de la dona llibertina d’un coneixement i domini totals de la seva societat, no per donar-se a conèixer sinó per poder dur a terme els seus actes: tant de llibertinatge sexual com de resistència, d’alguna manera, al patriarcat sense fer-se coneguda “escolteu” ho podem sentir amb l’imperatiu que comença la carta i que demana l’atenció del seu confident cap a la seva victòria.

S’observa que tota l’acció d’aquesta novel·la neix d’un desig de venjança, primer només de Merteuil, tot i que posteriorment serà compartit per Valmont, però aquests desitjos de venjança no són iguals. En la seva primera aparició, a la carta 2, Merteuil demostra el seu caràcter, esmenta l’inici de la seva relació amb Valmont, i sobretot ens situa al que són la major part dels seus principis.

En aquesta mateixa carta fa referència a l'aventura de Gercourt amb la intendentia; ens mostra un desig de venjança que executarà amb l'ajut de Valmont. Vol tenir venjança d'un home que l'ha humiliada i ens remet a l'origen de l'aventura entre els dos personatges principals. Com ja hem dit, Merteuil es va sentir humiliada i traïda, més encara tenint en compte que això ha estat fet de manera que li recorda la seva precària posició. Merteuil n'és conscient de la hipocresia del patriarcat —la qual dona lloc a una sèrie de comportaments masculins que ella cerca d'enderrocar— i intenta venjar-se d'un home que utilitza les dones per al seu plaer en privat, però que decideix vanagloriar-se públicament de l'estatus moral que atorga casar-se amb una jove educada al convent. Ara bé, com que la seva posició com a dona obliga Merteuil a mantenir un cert secretisme sobre les seves accions, la qual cosa provoca que estigui completament sola en la seva venjança contra el gènere masculí. Per aquest motiu, Merteuil, només aconsegueix la seva venjança reproduint les mateixes conductes que vol tirar a terra; els mateixos abusos de poder amb persones que arriben al seu nivell d'intel·ligència o maquiavelisme. Podem veure com, a judici de Merteuil, Gercourt, com Preván, no només ha representat una venjança personal sinó que representa allò contra que ella està en constant lluita: l'opressió del patriarcat que la menysprea, i per tant ella no pot més que odiar-la.

És a dir, aquesta venjança representa per a Merteuil, una part d'una lluita activa i constant que manté contra el patriarcat —a pesar que cal tenir en compte que ella no utilitza el concepte de patriarcat sinó més aviat una cosa així com el “sexe masculí”—

“Quina pot ser la insolent seguretat d'aquest home, que gosa dormir tranquil·lament, mentre una dona que té motius per queixar-se d'ell encara no s'ha venjat?” (carta 20)

Per tant, la premissa d'acció d'aquesta novel·la transcendeix la d'una venjança passional i esdevé la d'una lluita conscient contra un sistema que utilitza menysprea les dones i que assumeix, però demonitza les dones com la marquesa. Merteuil és tremendament hàbil, com ens mostra a la carta 10, on executa un pla perfectament projectat; és capaç de predir el comportament de les persones que l'envolten i utilitzar-lo en benefici propi, en benefici de la seva venjança que executa per mitjans eròtics. Ens parla de com a llegit un llibre per inspirar-se pel seu pla: “llegeixo un capítol de *Sopha*, una carta d'*Heloïse* i dos contes de *La Fontaine*, per recordar els diferents tons que volia adoptar”. Merteuil deixa patent per primer cop el fort component il·lustrat que hi ha a la seva metodologia d'acció; com aplica la raó a la seva manera d'actuar, més encara, la importància que dona a aquest component racional sense el qual li resultaria

impossible dur a terme els seus plans de la manera en què ho fa.

Com ens demostra a les cartes 5 i posteriorment 145 Merteuil, a pesar de temer-la, menysprea la fixació de Valmont amb la presidenta de Tourvel perquè no el deslliura de caure a l'abús dels seus privilegis; perquè no el distingeix de tants altres (com Gercourt o posteriorment Prévan) que utilitzen la dona com a eina de glorificació social. Fan així que la seva sexualitat i el seu cos passen a esdevenir objectes amb els quals un home configura la seva identitat d'acord a la innocuïtat de que gaudeix en subvertir una sèrie de normes que estan dins la moral establerta. És per aquests mateixos motius que, com ens demostra a la carta 145 Merteuil, a pesar de temer, desprecia la fixació de Valmont amb la presidenta de Tourvel perquè no el lliura de caure a l'abús dels seus privilegis; perquè no el distingeix de tants altres —com Gercourt o posteriorment Preván— que utilitzen la dona com a eina de glorificació social i la seva sexualitat i el seu cos passen a esdevenir objectes amb els quals un home configura la seva identitat en base a l'inoquïtat de que gaudeix al subvertir una sèrie de normes que estan dins la moral establerta.

“la celestial devota es continuaria creient l'única elecció del vostre cor, mentre que jo m'enorgulliria de ser la vostra amant preferida; totes dues viuríem enganyades però vós estaríeu content, i què importa la resta?” (carta 145)

Un altre aspecte del llibertinatge que distingeix homes i dones, o, en aquest cas, Valmont de Merteuil, i que va molt relacionat amb el tema que s'ha tractat prèviament del coneixement o reconeixement públic, és que aquest arrossega en si una sensació: si no de companyia, com a mínim de comunitat; Valmont pot no estar acompanyat, però no es troba en la soledat absoluta com Merteuil. Merteuil està sola, completament sola. És l'única dona que fa el que ella fa, menysprea tota (o gairebé tota) la resta de dones per no rebel·lar-se com ella, no té cap companya en la seva lluita contra els homes; odia els homes i pugna contra tots els rols femenins que veu encarnats en les seves iguals i que les seves iguals creuen veure en ella, ja que el secretisme forma una part inevitable de ser una dona que vol ser lliure.

“d'aquesta manera em vaig assegurar del que es podia fer, del que s'havia de pensar, i del que era necessari aparentar” (carta 81) “certes expressions que *alarmaven la meva virtut i la meva amistat*. Vaja, vaig parlar quasi tan bé com ho podria haver fet una devota.” (carta 63)

D'igual manera veiem en el més proper que Merteuil té, no a una companya, però sí a una

igual. Una de les visions externes més interessants que hi podem veure de la marquesa és la percepció que d'ella té Cécile, que s'allunya del respecte moralista de les enganyades dones del seu cercle social, de l'enganxosa lascívia de molts homes o de la més real (que no objectiva) visió de Valmont. Cécile estima la marquesa, sense reserves, d'una manera que, com és habitual en aquest llibre, està entre l'amistat i la sensualitat, però en que, contràriament a tot el que fa, Merteuil és sincera. Això és de vital importància, ja que estudiem com impacta el judici social basat en uns determinats paràmetres que s'ajusten a uns valors, majoritàriament cristians, molt estrets. Cécile, en canvi, ens obre un altre prisma de visió, basat en uns paràmetres completament diferents sobre la mateixa qüestió.

D'aquesta manera s'estableix una relació antagònica entre Merteuil i la resta de dones que l'envolten. Relació antagònica que ho és degut al fet que Merteuil se surt de la norma i, per tant, representa un perill per al patriarcat, de manera que s'oposa a tots els rols femenins existents.

Merteuil protagonitza una rebel·lió contra la societat i contra tot allò que s'espera d'ella com a dona de nou referim aquesta cita:

“Sabeu per què mai no m'he tornat a casar, vescomte? Naturalment no és per falta de bons partits; és únicament perquè ningú no tingui dret a poder criticar els meus actes. Tampoc no és que hagi tingut por de no poder continuar fent la meua voluntat, perquè sempre hauria acabat fent-ho, però m'hauria molestat que algú tingués simplement dret a queixar-se'n; i vaja, és que només volia enganyar per plaer, i no per necessitat.” (carta 152). Citem també la totalitat de la carta 81.

Ella vol ser una dona lliure i no admetrà que cap home li ho impedeixi. Fa una clara declaració de principis a la carta 81 de la qual recalquem alguns aspectes que ens han semblat necessaris per a entendre per què el personatge de la marquesa de Merteuil és una dona revolucionària cap a la seva societat.

El com Merteuil vol escapar a la repressió és el que ens ocupa. En quina manera ella —la dona llibertina— és capaç de subvertir la moral, i com ho fa no des d'una posició de privilegi com fa el llibertí però sí des d'una posició d'opressió fent ús de si mateixa només. És a dir, el llibertí persegueix una mena de “glòria” que es pot mesurar amb accions, el llibertí té un caràcter profundament performatiu, necessita una audiència per a les seves gestes, el llibertí gaudeix presentant-se al món en un caire heroic que, per una altra banda, la societat està més que disposada a acceptar.

En una posició molt diferent es troba la dona que practica el llibertinatge, lluny queda tot l'heroisme que fa a l'home llibertí ser qui és. Una dona necessita molt més de valor i convicció per ser llibertina perquè això, al contrari que en el cas de l'home, representa un desafiament real per a la societat. Això comporta que, en el cas d'esdevenir públic aquest llibertinatge, les conseqüències serien fatals per a la dona: seria condemnada a l'ostracisme més cruel; en lloc de ser una heroïna, acceptada i fins i tot admirada és repudiada, menyspreada i culpabilitzada; aquest és el destí que una societat regida per les rígides i patriarcals normes morals de la religió reserva a qualsevol dona que intenti alliberar-se. "In eighteenth century France, both Montesquieu and Choderlos de Laclos tackled the question of women's place in society and the notion of female liberation in their epistolary novels, *Les Lettres Persanes* and *Les Liaisons Dangereuses*. In creating two strong female protagonists who launch personal attacks on the men who surround them, both authors demonstrate the potential threat that women posed to the male hierarchy if females were to recognize their power and unleash it. Though neither heroine fully succeeds in launching her battle against the society that enslaved them, each makes a case for female freedom and embodies their author's views on the French regime of absolute monarchy, as is the case with Montesquieu, and the state of women in general, as is the case with Laclos"¹⁶ (GEHRING). Merteuil és capaç de fer utilitzar les mateixes normes socials que oprimeixen per a cercar d'apropar-se a la llibertat "Both Roxanne and the Marquise use the female imperative to be virtuous and pure as a veil behind which they can mask their true character and fully dupe those around them. Using feminine guile and manipulation to hide their true motives, they wage war against the male dominated society in which they are forced to live suppressed and obedient. They use writing as a means of launching their attacks and pens as weapons. They take full advantage of the fact that they are supposed to behave in certain ways in order to enact the changes they seek, and they do it all without ever leaving the prescriptions of their societal roles"¹⁷ (GEHRING).

¹⁶ «En la Francia del siglo XVIII, tanto Montesquieu como Choderlos de Laclos abordaron la cuestión del lugar de la mujer en la sociedad y la noción de liberación femenina en sus novelas epistolares *Les Lettres Persanes* y *Les Liaisons Dangereuses*. Al crear dos protagonistas femeninas fuertes que lanzan ataques personales contra los hombres que las rodean, ambas autoras demuestran la amenaza potencial que las mujeres representan para la jerarquía masculina si las mujeres reconocieran su poder y lo desataran. Aunque ninguna de las dos heroínas consigue lanzar su batalla contra la sociedad que las esclaviza, cada una defiende la libertad femenina y encarna las opiniones de su autor sobre el régimen francés de monarquía absoluta, como en el caso de Montesquieu, y sobre el estado de la mujer en general, como en el caso de Laclos».

¹⁷ «Tanto Roxanne como la Marquesa utilizan el imperativo femenino de ser virtuosas y puras como un velo tras el que pueden enmascarar su verdadero carácter y embaucar por completo a quienes las rodean. Utilizando la astucia y la manipulación femeninas para ocultar sus verdaderos motivos, libran una guerra contra la sociedad dominada por los hombres en la que se ven obligadas a vivir reprimidas y obedientes. Utilizan la escritura como medio para lanzar sus ataques y las plumas como armas. Se aprovechan del hecho de que se supone que deben comportarse de determinadas maneras para promulgar los cambios que buscan, y lo hacen todo sin salirse nunca de las prescripciones de sus papeles sociales».

Per tot això es condemna imperdonablement des de la societat la marquesa de Merteuil que troba el seu final en el desfigurament físic, en la ruïna (justament per l'odi que li professa la societat) i en l'exili de la societat que ella havia dominat i que l'havia adorat (cartes 168, 169, 170, 171, 172, 173 —on es descriu l'escena social en la qual té lloc la seva caiguda, la seva humiliació total—, 174 i 175). Cal recalcar que d'igual manera els càstigs de Cécile i Danceny no tenen en cap manera les mateixes proporcions (carta 169 contraposada a la 173).

Una altra qüestió que els diferencia és el judici de la societat, l'omnipresent judici de la societat; aquest influeix en tots els aspectes prèviament analitzats d'una manera o d'una altra —com descrit— però estableix quins aspectes dels personatges aquests publicitaran i quins amagaran; ara bé, com que aquest judici apareix present en gairebé tots els aspectes el remarcarem en el que resulta més evident, que no és més que la conseqüència obvia, o potser el motiu, de tot aquest dualisme ja analitzat que envolta la publicitat del llibertí i aquest és l'anàlisi del final dels dos personatges (prèviament, a l'apartat que li pertocava s'ha fet el de Valmont i aquí es farà i compararà el de Merteuil). Això queda clar quan es compara la carta 32 “Em citarà Mme de Merteuil [...] lloar-la és just, imitar-la seria imprudent” amb una altra carta del mateix personatge, Mme de Volanges, “i quan se'n va anar, els crits d'escàndol es van multiplicar, és espantós ser parent d'aquesta dona.” (Carta 173).

A la carta 32 comprovem com Mme de Volanges, representa, a efectes d'aquest treball i juntament amb Mme de Rosemonde la societat amb les seves morals, visions i prejudicis. A aquesta carta es pot veure com es jutgen les accions de Valmont, cal recalcar que és des de la rigidesa de la moral establerta i no pas des de cap mena de sororitat cap a les dones que ha arruïnat —hi ha pietat, sí, hi ha comprensió però no hi ha sororitat perquè en el fons també hi ha una culpabilització—. Justament perquè el judici ve donat des de la rigidesa moral aquest és intransigent, però al mateix temps tampoc no castiga l'home de cap manera per les seves accions. “La humanitat no és perfecta en res, ni el mal ni el bé. El malvat té les seves virtuts, com l'home honrat té les seves febleses” demostra un ús argumental dels preceptes de la il·lustració i així amb aquesta moral s'estableix com a personatge representatiu de la moral de la seva societat així com Mme de Rosemonde ho és de la societat (carta 164).

Sense endinsar-nos aquí (ja que no és el lloc adequat) en si l'autor vol formular una crítica o no ens limitarem a constatar que la marquesa de Merteuil té un final digne d'una novel·la moralitzant, on és castigada, de la manera més cruel i despiadada pels seus “pecats”. Seria

impossible imaginar un final més horrible i alhora més digne de la marquesa (si és el cas que la creiem mereixedora d'un càstig) perquè aquest final reverteix totes les seves accions. Ara bé, Merteuil és condemnada, no només a la més horrorosa desfiguració del seu rostre —del qual ella havia fet ús i necessitat— sinó al complet i absolut ostracisme social.

Un altre factor en el qual es distingeixen Valmont i Merteuil és en les seves posicions econòmiques. Aquí es tracta, com en la majoria de casos, d'una subtileza que marca una gran diferència; tot i que ambdós personatges es mouen en la mateixa esfera social i conseqüentment econòmica, la seva posició econòmica no és estrictament la mateixa, ja que com s'ha descrit al 3.2.3, les dones patien unes limitacions molt concretes i severes respecte al patrimoni de que disposaven. En el cas de Merteuil, al tractar-se d'una vídua, la seva disposició del seu patrimoni és relativa ja que està tot pendent d'un plet que ha de tenir lloc en un futur pròxim i que, tot i no preocupar-la la situa en una posició molt més precària, com hem comentat a apartats previs.

Valmont i Merteuil es destrueixen mútuament i la manera que Valmont té de destruir-la, perquè la seva relació ho permet, perquè ell ha estat l'única persona a qui ella ha donat aquest poder (sigui voluntàriament o no). I ell publica la totalitat de la seva correspondència i tot el que d'ell era conegut i estava permès: amants, seduccions, la crueltat de la manipulació de les persones que l'envolten, la llibertat, la capacitat de prendre decisions, la seva venjança contra els homes que han volgut utilitzar-la per augmentar el seu estatus social i que seran perdonats, no com ella, i sobretot, la seva llibertat que es nega a retre comptes a cap altra persona al món. Tot això, a ulls d'una societat que espera coses molt concretes de les dones no pot més que ser condemnat, condemnat a l'ostracisme, al rebuig i al menyspreu; Merteuil, s'enfrontarà a veure la resposta que la societat dona al seu vertader jo i la societat, la mateixa societat que havia jutjat però permès, perdonat i, en el fons admirat Valmont: pel seu llibertinisme, per les seves conquestes, per tenir el control sobre la seva vida més enllà de la moral establerta. Això ho hem pogut comprovar a la comparativa dels judicis de la societat associats als seus finals.¹⁸

Merteuil s'adona de la incoherència de l'actitud masculina envers la dona, la utilització sexual en privat i l'enaltiment d'un determinat paràmetre de feminitat en públic (associat a uns valors conservadors i religiosos. Ha de conviure amb la hipocresia màxima del patriarcat (i no se'n

¹⁸ per tenir els mateixos exemples no ens repetirem i preguem consulteu aquestes anàlisis.

surt). El fracàs total del seu intent d'escapament, de llibertat esdevé en una reproducció dels mateixos patrons que l'opremeixen envers no només els homes sinó totes les persones que pot.

Després de Merteuil passem al altre vessant de la feminitat: tot allò que Merteuil menysprea, tot allò contra el que Merteuil lluita, tot allò de què es vol alliberar, però davant del qual sap que en el fons en la seva situació sempre perdrà. Parlem de la presidenta de Tourvel, com a màxim representant de la feminitat més hegemònica i de la virtut més immaculada, que la fan algú tan disposat a sacrificar-se pels seus principis com qualsevol dels dos llibertins.

En aquest aspecte resulta determinant la psicologia de aquest personatge, així com la seva concepció de l'amor, o de les relacions afectives, completament oposada a la de Valmont i Merteuil, més alliberada —en alguns aspectes— i més lligada al plaer. On Valmont i Merteuil “sabe(n) sintetizar ensoñación y materialidad del deseo, objeto y estrategia” i “logra(n) armonizar la evanescencia del momento voluptuoso y el control racional sobre los elementos conducentes al placer” així com manipular la realitat que els envolta per tal d'assolir el seu plaer i porten a gala la seva promiscuïtat; Tourvel creu fermament en els preceptes religiosos, en l'amor i en el matrimoni, en la monogàmia i en les relacions basades en aquesta; creu en l'amor platònic més aviat que en l'amor carnal dels llibertins i creu en la concepció cristiana que veu en la parella un lligam de submissió —especialment per part de la dona—, un entregar-se l'un a l'altre en cos i ànima de manera vitalícia, en contraposició al temps mòbil i mutable que Valmont i Merteuil utilitzen.

L'última imatge, o possibilitat de feminitat que veiem és l'encarnada pel personatge de Cecile Volanges. Cécile és una noia molt jove, que acaba de sortir del convent on ha rebut la seva educació —pràctica molt comuna entre les famílies acomodades de l'època— i que, per tant, acaba de sortir al món, el qual se li presenta amb totes les seves possibilitats i atractius. Però ha sortit, o millor dit, ha estat treta amb un propòsit concret, el de contraure un matrimoni avantatjós. Entre els conceptes que utilitzarem per a acotar aquest personatge parlarem de la família i el matrimoni i de les expectatives cap a la dona en aquests aspectes, de l'educació de les dones i de la seva educació en els usos amorosos mundans, així com de la cerca de l'amor i el plaer des d'una perspectiva diferent que la del llibertinatge. Més enllà de la comparativa, però, per tal que aquesta pugui tenir sentit, és important entendre que el personatge de Merteuil viu, com a dona que vol alliberar-se en constant pugna amb una sèrie de rols que la societat té per a les dones i que ella n'és conscient que estan dissenyats per a la seva opressió. Merteuil

està feta per a la dominància i experimenta odi cap al rol de la dona a la seva societat; és a dir, està en pugna amb una sèrie de canons que destrueixen la dona lliure (jove, virtuosa, verge, amb tots els encants; rol femení que l'home idealitza i utilitza com a objecte del seu plaer) que, de manera diferent, tant Cécile com Tourvel encarnen. Sap que, malgrat avantatjar-lo en molts aspectes, malgrat haver estat capaç de trencar amb ell i de imposar-se a les expectatives intel·lectualment i socialment, sempre perdrà a ulls dels altres. Per aquest motiu vol destruir aquests rols.

Com ja hem mencionat el matrimoni en aquella societat no passava d'un contracte econòmic i social entre dues famílies en què els contraents, especialment la dona equivalen a béns intercanviables, dotes, títols, bellesa de les dones o el simple estatus social que una dona o un altra pot donar; l'estatus que la filla jove, bella i "pura" jove de "bona" família pot donar. En contraposició, com també ja hem dit les dues úniques opcions socials de la dona eren la religió (social a mitges) i el matrimoni, ja que la independència resulta completament incompatible amb mantenir un estatus social.

Tant Tourvel com Cécile en aquest cas presenten altres models de feminitat; models contra els quals Merteuil pugna i els quals la porten a la seva gran contradicció; utilitza el mateix patriarcat que cerca d'enderrocar per mantenir el seu poder i les seves llibertats, és a dir, anteposa la seva individualitat a la seva lluita personal com es pot veure, per exemple, a la misiva inclosa a la carta 141 o a la carta 81, gairebé en la seva totalitat.

Hem d'entendre aquest personatge des de tres punts de vista: el de la feminitat que representa, el de la religió i aquesta com a moral, i el de l'amor platònic allunyat de l'amor-desig ple de conceptualitzacions dels llibertins igual que la seva moral queda molt lluny dels principis subversius, hedonistes i individualistes d'aquests.

És important, en canvi, entendre l'element que vertebrava no les diferències, però si les similituds entre els dos personatges i que és una fermesa de caràcter unida a una creença total en els propis principis, en un sentiment propi de la il·lustració de fidelitat als principis morals o de com actuar. L'acció es basa en això, i és que aquests principis, siguin quins siguin, cap dels dos personatges està disposat a sacrificar-los per res; és un, com defineix la marquesa, "s'ha de vèncer o morir" "Quan m'heu vist desviar de les regles que m'he prescrit, i faltar als meus principis?" (carta 81).

Un altre és l'ús del llenguatge com a manera de perpetrar el seu control. Mitjançant el llenguatge, ella és capaç d'establir les seves pròpies regles a través de les quals es relaciona amb el món i que li permeten establir el seu domini sobre la pròpia narrativa i sobre la visió que es projecta de si mateixa; de la mateixa manera que un llibertí i potser amb una mateixa finalitat en el sentit de les seves accions però no amb un mateix objectiu total, ja que la marquesa necessita el llenguatge per a escudar-se alhora que per a realitzar una ofensiva clara, com podem veure a la carta 6. L'ús del llenguatge en tots els seus aspectes, especialment en el ja referit a la semblança del vescomte de Valmont en referència al fet que el llenguatge llibertí provoca que “entre la palabra y el deseo se perfila un hiato supremo: la promesa del gozo”, resulta fonamental per a la comprensió del personatge.

“Crec que el vostre mal exemple m'ha influït i que també vull adular-vos: però no, m'estimo més limitar-me a la francesa; només ella us confirmarà la meua tendra amistat” (carta 121)

Aquí podem veure com Merteuil domina el llenguatge de tal manera que, parlant amb Danceny i manipulant-lo, diu una cosa quan és una altra i el doble sentit es dona per una reversió del pensament a la paraula i no per omissió o al·lusió. Al mateix temps, en comparació a la carta de Valmont sobre el mateix tema, Merteuil considera el seu interlocutor i el component eròtic s'ajusta al caràcter innocent i infantil de Danceny.

4.2.2. Relació entre els personatges

La relació entre Valmont i Merteuil és una relació tremendament ambigua: es veuen emmirallats, però tots dos tenen coses que l'altre desitja: Merteuil, una llibertat i uns principis molt més fonamentats que els de Valmont, són el que dona sentit a les seves accions, que la diferencia als seus contemporanis. Valmont té la possibilitat de posseir tot allò que Merteuil desitja, que és una llibertat, és cert que Valmont també és esclau d'unes expectatives socials; però la totalitat de la seva integritat no depèn d'aquestes de la mateixa manera que la de Merteuil, qui s'ho juga tot, i per això mateix, perquè ho té tot a perdre, les seves accions agafen una altra dimensió intel·lectual.

Sovint s'ha especulat sobre si Merteuil està enamorada de Valmont, però en aquest treball això és irrellevant perquè, estigui enamorada o no, les seves accions són les mateixes i això és el que la fa ser qui és.

La seva relació és una relació molt sòlida cap enfora: no poden trair l'altre perquè s'estarien traint a si mateixos i els seus principis passen per damunt de tot.

El fet que Valmont sigui l'únic que coneix la veritat sobre Merteuil aporta un factor de dependència d'ella cap a ell a la relació.

És molt interessant, el fet que segons paraules de Valmont, ell i Merteuil s'han jurat una "amistat inviolable" (carta 15), perquè a pesar que l'amor —o la concepció que ells tenen d'aquest— és tot el motiu de les seves accions i conseqüència de les seves vides també l'entenen com a quelcom efímer, tan efímer com durin la intensitat de les sensacions i del plaer eròtic que provoqui la relació concreta que sigui. Justament per això, en un intent de salvaguardar una relació entre dos éssers amb una mateixa voluntat, que no poden durar ni com a amants ni com a enemics, però que tampoc era possible que fossin indiferents, creen aquesta mena d'"amistat", que "salvaguarda" la relació.

Com se'ns mostra a la carta 15, un dels elements clau a la relació de Valmont i Merteuil és el poder, i a aquesta carta concretament podem veure com, mitjançant el llenguatge, els dobles sentits i la ironia present a una crítica burlesca dels usos amorosos de la seva societat, juguen amb la manipulació plena de sensualitat amb el poder, del domini, sobretot i de la submissió. Així, els usos amorosos esdevenen una manera d'expressar els seus principis.

Tots els privilegis que ell gaudeix i ella no condicionen la seva relació d'una forma subtil però irremeiable. Aquestes diferències probablement són (entre altres coses) el que els va unir en un primer lloc i són indubtablement, amb els seus caràcters —que, d'una altra banda, són inseparables d'aquests— el que causa la ruptura final, la "guerra". Perquè tots dos tenen uns principis a mantenir, sí; però, a més, tenen una posició, tenen quelcom que ells mateixos han configurat en base —encara que sigui per oposició— a la societat. Car quan una construcció identitària està tan lligada a un factor cultural i econòmic, com és el cas, resulta impossible deslligar-la d'aquests mateixos que la determinen. Per aquest motiu el gènere és un element clau a l'hora d'establir, no només un paral·lelisme sinó també d'inferir en aquest a través de la relació entre els dos personatges principals.

Així els pilars de la seva relació són allò que la destrueixen, ja que els mateixos trets de caràcter que han estat analitzats al punt 4, però sobretot els principis, entesos com a allò que els fa fer el que fan que ambdós tenen i que són un element inviolable dels seus caràcters esdevenen

incompatibles en el moment en el qual Merteuil sent els seus qüestionats, en el moment en el qual se sent qüestionada com a persona: i això, és perquè els rols de gènere creen una barrera infranquejable en el moment en el qual la mateixa identitat dels personatges és indeslligable dels mateixos rols de gènere.

La concepció de la moral; igual i tanmateix intrínsecament oposada pels paràmentres que els situen a posicions desiguals marca un altre vèrtex de la relació entre Valmont i Merteuil profundament condicionat pel gènere.

4.2.3. La seva relació amb altres

En aquest apartat només destacarem les relacions de Valmont amb Tourvel, de Merteuil amb alguns dels seus amants i amb Cécile per semblar-nos les úniques rellevants en aquest treball.

La rellevància de la relació de Valmont amb Tourvel en l'àmbit de la perspectiva de gènere és, majoritàriament que, a més de representar un dels eixos al voltant dels quals es desenvolupa l'acció, representa al mateix temps un ideal heroïc, gairebé romàntic —molt semblant al *Don Juan Tenorio*, o fins i tot al *Faust*— de l'home immoral, condemnat a la desgràcia —i sovint heroïficat gràcies, parcialment, a la desgràcia aliena— redimit dels seus pecats per l'amor pur i immaculat d'una dona innocent i virtuosa que se sacrificarà per ell, perquè creu a l'amor i la salvació i així ell podrà ser perdonat. Aquest estereotip de la literatura, carregat de moralisme i misogínia dona peu a culminar una reflexió sobre els mateixos elements que configuren les relacions i que estableixen un dogma social i moral respecte a les accions humanes.

Les relacions que la marquesa va tenint amb diversos amants al llarg de la novel·la donen una perspectiva sobre les seves accions, sobre la seva intenció i sobre els seus principis, sobre la motivació dels seus actes i venjances i sobre la seva voluntat d'alliberament sexual.

A la carta 10 veiem com Merteuil fa servir el seu coneixement de la societat i del seu amant en concret per manipular-lo de manera que no sospiti quina és la seva manera real de comportar-se. Perquè necessita mantenir la seva reputació —indispensable per al llibertí home— amagada al món.

La que potser és la més complexa de totes les relacions que es mantenen entre els personatges de *Les relations perilleuses* és la que existeix entre la marquesa de Merteuil i la jove Cécile

Volanges; Merteuil: confident, *amiga*, potser amant, model a seguir, consellera i finalment la ruina de Cécile. Cécile: peó, objecte, pubilla, potser, en el seu imaginari pervers, de Merteuil, però també l'única altra dona amb qui aquesta s'arriba a identificar al llarg de l'obra. Merteuil es veu a si mateixa en Cécile, però una altra possibilitat de si mateixa, sense tot el seu cinisme i amargor; amb ganes de viure, de gaudir d'enamorar-se i de ser lliure sexualment; amb unes ganes d'expressar cada instant que el cinisme que el món a anat imprimint sobre el caràcter de Merteuil fa que, a pesar de tot; Merteuil acabi sacrificant la possibilitat per un principi cruel, desapassionat i destructor, que és el seu únic mode de sobreviure en una societat que la destruiria si sapigués el que ella realment pensa o fa.

A la carta 13 és clara la seva manipulació de Cécile. I a la 14 la mateixa Cécile diu que ella i Danceny són “les dues persones que més estimo al món”. En aquesta situació Merteuil es rebel·la doblement, en l'alliberament personal i en el menyspreu cap a qui no l'executa.

4.4. El punt de vista narratiu

4.4.1. Sobre els rols de gènere

A obres prèvies l'autor havia defensat amb gran convicció la defensa de la posició social de les dones. *De l'éducation des femmes* (on incitava les dones a fugir de l'esclavitud a la qual l'educació que rebien les abocava), etc.

Tot el que es pot veure al llibre sobre la posició social de la dona i sobre la defensa que el mateix llibre en fa de totes elles, però, sobretot, de les seves estratègies de supervivència a un món enterament masculí. Perquè; podem jutjar una dona que només vol tenir sobirania sobre la seva vida, accions i decisions quan tota la societat està disposada a enfonsar-la?

La creació de personatges com Cécile qui, des d'una innocència absoluta qüestiona explícitament la construcció social que envolta els rols de gènere (carta 16).

A causa de la construcció de la narració, s'explota l'atractiu de la feminitat hegemònica, de manera que el lector veu reflectit els valors propis en el moment en el qual sent aquest atractiu (carta 23). En aquest aspecte es podria dir que l'autor fa una crítica a la posició d'inferioritat social en la qual es trobaven les dones de la seva societat, tot i que, sobre aquest punt hi ha hagut discrepàncies entre els teòrics i historiadors.

La subtileza d'aquesta crítica només és comprensible a través del context literari previ de l'autor i de l'anàlisi prèviament realitzat d'aquesta novel·la el qual dona el prisma necessari per entendre aquest qüestionament.

L'anàlisi prèviament establerta sobre l'impacte dels rols de gènere a la relació entre Valmont i Merteuil descobreix una subtil crítica social, als abusos de poder i la injustícia absoluta del masclisme més pur escudant-se en el comú gènere moralista de l'època, amb els seus pròlegs que adoctrinen i els seus finals moralitzants que LACLOS hàbilment transforma —però només per a qui així ho vulgui entendre— en una novel·la que subverteix la moral i lluny de portar-la a l'egocentrisme hedonista del llibertí la porta a l'igualitarisme dels ideals revolucionaris.

LACLOS presenta una novel·la, perfectament filada que mostra les relacions de poder des de la crítica més aviat que des del judici vacu de les obres artístiques amb finalitats didàctiques; ell és capaç de mostrar-nos els horrors sense deshumanitzar qui els perpetra, s'atreveix a qüestionar, no la responsabilitat de qui fa coses terribles i perverses, però sí el perquè les fan?. En lloc de donar a llum una obra moralitzant, que ens digui allò que hem de fer mostrant-nos allò que no hauríem de fer, fa un qüestionament de la realitat ètica i social darrere els judicis morals; un qüestionament social sobre les conseqüències de l'opressió i sobre la hipocresia social, que condemna un boc expiatori per no haver d'afrontar la pròpia incoherència.

5. Conclusions

De l'elaboració d'aquest treball s'han pogut extreure diverses conclusions sobre el context històric, l'anàlisi literària i la mateixa elaboració del text.

La primera conclusió que s'extreu d'aquesta investigació és la manera en la qual el context d'un acte cultural, en aquest cas d'una obra literària, influeix en el seu contingut i la forma de la seva elaboració; en el cas d'aquesta obra les tendències estètiques de l'època queden patents en la tria del gènere epistolar així com en alguns dels formats formals de la literatura, com ara el pròleg moralitzant (apartat 4). També es pot veure reflectida l'època, els ideals de la Revolució Francesa, en el tractament de la temàtica i en la postura de crítica ideològica que s'adopta envers determinades qüestions socials.

Una de les principals fonts d'interès d'aquest treball de recerca ha estat, des d'un principi, entendre quines diferències existeixen socialment entre la posició de les dones que es descriu

a la novel·la i que ens porten a posar la mirada i trobar similituds amb la nostra societat actual. D'aquesta recerca s'ha pogut concloure al respecte que en molts aspectes formals aquesta ha canviat; especialment en la consciència de gènere que ha nascut al llarg de tota la història del feminisme; així com moltes de les concepcions sobre l'educació de les dones. Malgrat això, fonamentalment no s'han pogut canviar moltes de les conceptualitzacions i actituds que defineixen la feminitat. El punt de vista més important que ha estat matisat amb el pas del temps ha estat un distanciament del biologisme que defensaven els científics del segle XVIII, el qual —com ja hem vist— afectava la manera en la qual s'educava i tractava les dones, envers les teories més modernes de gènere com ara la “performativitat” del gènere de BUTLER, J., segons la qual reproduïm una sèrie de conductes que conformen la identificació amb uns elements socials i culturals concrets. Consegüentment, concloem que des d'una base purament empírica, malgrat que els paràmetres que determinen uns rols de gènere basats en el binarisme segueixen vigents a la nostra societat, la conceptualització del gènere i les teories de gènere han evolucionat cap a una comprensió d'aquests rols associada a un subjectivisme social i cultural que és capaç de contemplar el context com a element condicionant en les conductes de gènere.

En segon lloc, de la recerca executada s'ha conclòs que la identitat llibertina com a paràmetre de les construccions identitàries masculines de l'època és inherent, no una revolucionària manera de subvertir la societat i la seva moral, sinó, al contrari, una perpetuació dels privilegis masculins. Per aquest motiu, lluny de suposar el llibertinatge una forma d'alliberament, com el mateix nom indica, ateses les conseqüències provocades per la seva manera de comportar-se i a les característiques sociològiques que presenten tots els llibertins —homes, de classe alta en situació de privilegi i poder— denoten que efectivament no és el llibertinatge un acte de rebel·lia envers l'opressió de la societat sinó la utilització de manera cruel i descarnada d'uns privilegis pel gaudi propi.

D'aquest treball de recerca es pot extreure una reflexió sobre com, seguint la tesi de FEDERICI (2017) —exposada a *Calibán y la bruja: mujeres, cuerpo y acumulación originaria*— l'expropiació del cos de la dona és fonamental en la conceptualització de la feminitat hegemònica tal com es presenta a la novel·la i tal com encara en podem trobar la vigència a la nostra societat on encara s'exigeix de les dones unes certes conductes de tal manera que aquestes puguin estar al servei de la societat patriarcal.

Alguns comportaments visibles a les dones de *Les relacions perilloses* són encara visibles avui, així com el judici que la societat fa de les conductes sexuals en homes i en dones i com aquestes impacten la nostra vida quotidiana com a persones que comparteixen un mateix passat històric i la societat dels quals està configurada seguint uns mateixos patrons.

Pel que al nostre treball es refereix s'han extret diverses conclusions:

En primer lloc, sobre la hipòtesi, un cop finalitzada la investigació s'ha pogut comprovar com aquesta ha quedat resposta amb l'anàlisi dels personatges entre els quals s'ha pogut establir un paral·lelisme en la seva manera de comportar-se envers els seus amants i en algunes de les percepcions morals que envolten les relacions sexuals i afectives, així com en els aspectes del llibertinatge relacionats amb la voluntat d'independència i llibertat. També es pot establir un paral·lelisme en els seus caràcters dominants i ànsia de poder expressada en una manipulació total de les persones que els envolten. Un altre tret compartit és el coneixement total de la societat que habiten i l'ús que fan d'aquest per perseguir els seus objectius.

Malgrat això, els rols de gènere defineixen algunes de les principals diferències entre els personatges. Això succeeix per causa de la manca de llibertat social que pateix la dona, pels constructes de gènere que porten a una subjugació total d'aquesta al rol masculí i per la conseqüència que aquests fets tenen en el judici que la societat fa dels comportaments, no basat en aquests en si sinó en un cúmul de concepcions afectades pel sistema patriarcal.

Per aquest motiu, es pot definir en el paral·lelisme establert una influència del gènere que queda patent en la manera de conduir uns comportaments amb objectius iguals o molt similars i a l'enfocament que cadascun dels personatges fa de la situació que se'ls presenta.

En segon lloc, tractarem els objectius de la recerca, si han estat assolits i com es podrien perfeccionar de cara a propers treballs. En aquest àmbit els dos primers objectius, que estan relacionats amb l'anàlisi dels personatges per mitjà de l'establiment d'un paral·lelisme marcat pel gènere han estat satisfactòriament assolits; ja que, per mitjà del procés de lectura de bibliografia que ha aportat informació contextual indispensable a la recerca i d'una exhaustiva anàlisi de *Les relacions perilloses*, s'han pogut establir els elements comparatius entre els personatges i quina és la influència dels rols de gènere a la societat sobre aquests.

Tammateix, quedaria pendent de cara a properes investigacions sobre el mateix tema aprofundir en el punt de vista narratiu que el llibre dona sobre les qüestions de gènere; com aquestes influeixen a la societat, com condicionen els comportaments i creen injustícies socials de manera sistemàtica i arbitrària. Per tal d'aprofundir sobre aquest punt caldria ampliar, ja que només s'ha trobat mínimament, bibliografia referent a les postures ideològiques de l'autor i a com aquestes van influir la seva literatura. De la mateixa manera, la possibilitat de dur a terme una comparació de l'obra amb altres de les seves obres literàries que donessin aquest punt de vista també hagués contribuït a assolir aquests objectius.

En referència al cos del treball hem dividit les conclusions en dos grans blocs: sobre els personatges i sobre la comparació.

Dels personatges hem conclòs, en el cas de Valmont, que el llibertinatge com a forma de construcció identitària masculina entre les classes dominants de l'època comporta una certa mentalitat associada a uns certs comportaments, els quals, no només el situen a una posició determinada sinó que justifiquen aquesta a ulls de la societat. Així, Valmont, a més de perpetuar unes estructures de poder que l'afavoreixen compta amb el suport, explícit o implícit de tota la societat aconsegueix trastocar la narrativa que les envolta perquè l'afavoreixi fent ús dels seus privilegis. En el cas de Merteuil, en canvi, utilitza també la societat en la qual viu; és capaç d'enganyar els del seu voltant per fer-los creure que s'adapta al que s'espera d'ella com a dona mentre, de manera indirecta, executa la seva venjança contra els seus opressors. Per aquests motius s'ha conclòs respecte a la marquesa de Merteuil que el gènere i la seva consciència d'aquest que és causada pel seu caràcter condicionen plenament la seva opinió i consegüentment les seves accions.

De la comparativa hem extret que els dos personatges, tot i presentar similituds en el seu tarannà associat al desig de llibertat i a la dominància i el poder així com el seu caràcter manipulador que imposen a les persones que els envolten— majoritàriament els seus amants— els rols de gènere són determinants en la seva manera d'actuar per mitjà del judici i les imposicions socials, la qual cosa implica una diferència crucial en la percepció que la societat té d'ells i en la seva pròpia mentalitat.

Finalment, per manca de temps i espai i per diferir lleugerament amb la hipòtesi del treball de recerca han quedat alguns punts que quedarien a tractar en futurs treballs enfocats al voltant

del mateix tema. En primer lloc, ens hauria agradat, per tal de poder tenir una millor comprensió de les qüestions abordades al treball, efectuar una comparació dels personatges principals amb tercers, d'aquesta manera es pot entendre com els elements socials analitzats condicionen els diversos comportaments i com aquestes es desenvolupen i el pes que tenen sobre les persones. També, poden ajudar a entendre en quina manera aquestes afecten els personatges analitzats i quin impacte tenen sobre les seves accions i motivacions.

Un altre vessant del mateix objectiu hauria estat dur a terme una anàlisi comparativa de l'obra amb algunes de les seves adaptacions de tal manera que es pugui entendre quins són els aspectes (dins els analitzats) que varien, per què i quines són les causes i repercussions socioculturals d'aquest fet.

De la mateixa manera, presentarem molts dels aspectes que han estat tractats d'una manera més aviat superficial en els quals ens hagués agradat profunditzar com és ara la influència del període intel·lectual que fou la Il·lustració en la mentalitat dels personatges i en els seus *modus operandi*. Com un moviment tan important influeix a la comprensió de diverses facetes dels personatges, de la societat i de la seva interacció; de la seva comprensió, interpretació i mode d'actuar respecte d'alguns conceptes que es donen en comunitat en un context concret com poden ser les concepcions morals i ètiques i la seva connexió amb les relacions interpersonals. Això hauria de fer-se per mitjà d'una contextualització històrica acurada així com d'un enfocament des d'un prisma antropològic i filosòfic que permeti copsar totalment de quina manera aquests components condicionen la construcció identitària dels dos personatges.

6. Bibliografia

- ABELLÁN, J.L. *El donjuanismo femenino*. El País, 20 de febrer de 2001. Consultat a: https://elpais.com/diario/2001/02/20/opinion/982623612_850215.html. Darrera vegada: 24 de setembre de 2024.
- ANDERSON, B. i ZINSSER, J. *Historia de las mujeres. Una historia propia*. Barcelona: Ed.Crítica, 2009.
- ARLÈS, Ph. i DUBY, G. *Historia de la vida privada. Del Renacimiento a la Ilustración*. Madrid: Ed. Taurus, 1989.

- BUTLER, J. *Performativity. In Terms of Performance*.site, 2016. <http://intermsofperformance.site/keywords/performativity/judith-butler>. Darrera consulta: 5 novembre de 2024.
- CALLEJÓN, C. *La marquesa de Merteuil: donjoanisme femení o desig dissident*. Sense data i lloc de publicació. Consultat a: <https://delecturablog.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/04/la-marquesa-de-merteuil-donjoanisme-femenc3ad-o-desig-dissident-carne-callejon.pdf>. Darrera vegada: 22 de setembre de 2024.
- DESOETE, L. *Translating a dangerous woman: A comparative analysis of the Marquise De Merteuil in Laclos' Les liaisons dangereuses (1782) and its first translation into English (1784)*. Tesi de Màster. Universitat de Gent, 2018. https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/478/886/RUG01-002478886_2018_0001_AC.pdf. Darrera consulta: 18 de setembre de 2024.
- DIPPER, C. *Órdenes y clases: la sociedad del s. XVIII bajo presión*. BLANNING, T.C.W. (Ed.), *El siglo XVIII (Historia de Europa Oxford)* (pp. 60-98). Barcelona: Ed.Crítica, 2002.
- FEDERICI, S. *Calibán y la bruja: mujeres, cuerpo y acumulación originaria*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2017.
- GEHRING, K. *Dangerous Women: Roxane and the Marquise de Merteuil in Montesquieu's Les lettres persanes and Laclos' Les liaisons dangereuses*. Tesi de Màster, Universitat de North Carolina, 2007. Carolina Digital Repository: <https://doi.org/10.17615/dx02-ek63>. Darrera consulta: 10 de setembre 2024.
- GLEESON, J. *Interview. Judith Butler: 'We need to rethink the category of woman'*. The Guardian, 7 de setembre de 2021. Consultat a: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2021/sep/07/judith-butler-interview-gender>. Agost de 2024.
- GONZÁLEZ DE GAMBIER, G. *Diccionario de terminología literaria*. Madrid: Ed.Síntesis, 2002.
- IBÁÑEZ PUIG, X. i GONZÁLEZ GUARDIOLA, J. *Glossari filosòfic. Filosofia I BAT*. Barcelona: La Galera, 2016.
- Instituto Nacional de las Mujeres. *Género. Glosario para la igualdad*. <https://campusgenero.inmujeres.gob.mx/glosario/terminos/genero>. 15 de octubre de 2024.

- Instituto Nacional de las Mujeres. *Roles de género. Glosario para la igualdad*. <https://campusgenero.inmujeres.gob.mx/glosario/terminos/genero>. 15 de octubre 2024
- JACKSON, S.K. In search of a female voice: *Les liaisons dangereuses*. GOLDSMITH, E. C. (ed.) *Writing the female voice: essays on epistolary literature*. Boston: Northeastern University Press, 1989. <https://www1.swarthmore.edu/Humanities/ssimon1/erfurt/pdf/JacksonDL.pdf> Agost de 2024.
- KIBLER, R. (2013). “Girls’ Education in Eighteenth Century France: The Development of Feminine Passivity”. *Through gendered lenses (an undergraduate academic journal of gender research and scholarship)*. Notre Dame, 2013, n.4, pp-9-24. Consultat a: https://genderstudies.nd.edu/assets/100725/through_gendered_lenses_full_text.pdf. 10 de octubre 2024.
- LACLOS, P.C. de. (Traductor: Fernàndez, J.P.). *Les relations perilleuses*. Barcelona: Ed.Proa, 2022.
- MARTÍN GAITE, C. *Usos amorosos del dieciocho en España*. Barcelona: Ed. Siruela, 2017.
- MOHRT, M. Laclos, Pierre-Ambroise-François Chordelos de. *Diccionario Bompiani de autores, Tomo II G-O*. (6a edició). Barcelona: Ed. Hora, 2005.
- MOLAS i BATLLORI, I. Absolutisme. *Gran Enciclopèdia Catalana digital*. <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/absolutisme-0>, 5 de novembre de 2024.
- OSBORNE, P. i SEGAL, L. *Gender as Performance. An Interview with Judith Butler*. *Radical philosophy*, Londres, n. 67. https://www.radicalphilosophyarchive.com/issue-files/rp67_interview_butler.pdf. Agost de 2024.
- PÁRAMOS LAZCANOITURBURU, L. *La representación femenina en La presidenta de Turvel, primera versión española de Les liaisons dangereuses*. Treball Final de Grau en Filologia Hispànica a la Universitat del País Basc, 2019. https://addi.ehu.es/bitstream/handle/10810/43437/TFG_P%C3%A1ramos.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Darrera consulta agost de 2024.
- PRICE, R. *Historia de Francia*. Madrid: Cambridge University Press, 1998.
- RAMIREZ GOMEZ, C. *El libertino y la paradoja galante. Aproximación a la identidad masculina en la literatura francesa del siglo XVIII*. RAMOS SANTANA, A.

(Ed.). La identidad masculina en los siglos XVIII y XIX. Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 1997. <https://tiendaeditorial.uca.es/descargas-pdf/84-7786-416-0-completo.pdf>. Agost de 2024.

- TOHM, D. *What Happened to Gender and History?* Revue Française de Civilisation Britannique, XIV-4, 2008. <https://doi.org/10.4000/rfcb.5978>. 15 de octubre de 2024.
- WOEHRLE, L.M. i ENGELMANN, D. Gender Studies. A: KURTZ, L. (ed. in chief), *Encyclopedia of Violence, Peace and Conflict* (second edition), pp. 859-868. Cambridge (Massachusetts), Academic Press, 2008. <https://doi.org/10.1016/B978-012373985-8.00071-4>. 12 de octubre de 2024.

7. Annexes

ANNEX 1, SINOPSI DE *LES RELACIONS PERILLOSES*:

En primer lloc s'oferirà una breu sinopsi de la novel·la per tal de facilitar l'enteniment de l'anàlisi.

“*Les relations perillouses* es una obra mestra de la literatura del XVIII, un clàssic de permanent actualitat que periòdicament s'adapta al cinema i al teatre, però sobretot, és una novel·la epistolar brillant i intel·ligentíssima, divertida i cínica. A la França del XVIII, dos seductors, la marquesa de Merteuil i el vescomte de Valmont es confabulen per pervertir una adolescent i deshonorar una dona que es exemple de virtut. Lligats per una relació de desig i ànsia de domini, tots dos porten a l'extrem el seu joc cada cop amb apostes més altes, fins a un punt on no hi ha retorn.” (PROA editorial 2022)

Enllacem el següent vídeo del Teatre Lliure fa un resum adient i amè de les premises que donen peu a la trama de *Les relations perillouses* i que també adjuntem per tal de facilitar la lectura del treball.

[Les amistats perillouses - Teaser](#)

ANNEX 2, TRANSCRIPCIÓ DE LES CARTES CLAU:

Aquí hi consten fragments més extensos d'algunes de les cartes que considerem indispensables per a una millor comprensió de la novel·la i la seva anàlisi.

Carta 81

LA MARQUESA DE MERTEUIL AL VESCOMTE DE VALMONT

Quina llàstima em fan els vostres temors! Com demostrin la meva superioritat sobre vós! I vós voleu ensenyar-me, dirigir-me? Ah, pobre Valmont, quina distància queda encara entre vós i jo! No, tot l'orgull del vostre sexe no seria prou per omplir el forat que ens separa. Com que no podríeu executar

els meus plans, els considereu impossibles! Ésser orgullós i febre, ja us va bé, voler calcular els meus mitjans i valorar els meus recursos! La veritat, estimat vescomte, els vostres consells m'han posat de mal humor i no us ho puc amagar.

Que per dissimular la increïble matusseria que heu demostrat amb l'afer de la vostra presidenta, em presenteu com un triomf l'haver desconcertat durant un moment aquesta dona tímida i que us estima, us ho passo; haver aconseguit d'ella una mirar, una sola mirada, somric i us ho tolero. Que sentint, malgrat vós mateix, el poc que val la vostra acció, espereu ocultar-la a la meva atenció, tot ensabonant-me amb l'esforç sublim de reunir dos nens que es deleixen tots dos de veure's, i que, sigui dit de passada, em deuen només a mi l'ardor d'aquest desig, també us ho concedeixo. Que a més a més us cregueu autoritzat per l'èxit d'aquestes accions a dir-me, en un to doctoral, que *val més dedicar el temps a executar els plans que no a explicar-los*, és una vanitat que no me fa res, i us la perdono. Però que hàgiu pogut creure que necessito la vostra prudència, que em perdria si no fes cas dels vostres consells, que els he de sacrificar un plaer, un caprici... de veritat, vescomte, això és presumir massa de la confiança que vull tenir en vós!

I a fi de comptes, què heu fet vós que jo no hagi superat mil vegades? Heu seduït, fins i tot heu perdut moltes dones: però quines dificultats heu hagut de vèncer? Quins obstacles heu hagut de franquejar? On és el mèrit que realment us pertany? Una cara bonica, pur efecte de l'atzar; la gràcia que dona gairebé sempre el tracte social; un autèntic talent, però que en cas de necessitat el podria suplir una certa xerrameca; una gosadia força lloable, però potser deguda únicament a la facilitat dels vostres primers èxits; si no m'equivoco, aquests són els vostres recursos; perquè, quant a la celebritat que heu pogut aconseguir, crec que no exigireu que tingui gaire en compte l'art de suscitar o d'aprofitar l'ocasió de provocar un escàndol.

Pel que fa a la prudència, a l'agudesia, no parlo de mi: però quina dona no en té més que vós? I tant! La vostra presidenta us fa anar com un nen.

Creieu-me, estimat vescomte, rarament s'adquireixen les qualitats de què es pot prescindir. Com que lluiteu sense cap risc, podeu actuar sense precaucions. Per a vosaltres els homes, les derrotes no son més que victòries de menys. En aquest combat tan desigual, la nostra sort és no perdre, i la vostra desgràcia no guanyar. Encara que us reconeguéis tanta habilitat com nosaltres, quin avantatge no us hauríem de portar, per la necessitat que tenim de fer-la servir contínuament?

En efecte, aquests lligams recíprocament imposats in acceptats, per dir-ho amb el llenguatge de l'amor, només vosaltres podeu estrenye'ls o trencar-los a la vostra elecció: encara podem estar contentes si, en vostra lleugeresa, preferint el misteri a l'escàndol, us acontenteu amb un abandó humiliant, i del que ahir era un ídol, no en feu la víctima de l'endemà!

Però quan una dona desgraciada sent primer el pes de la seva cadena, quins riscos no ha de córrer, si intenta alliberar-se'n, si gosa únicament aixecar-la una mica? Si intenta allunyar d'ella l'home que el

seu cor rebutja amb vehemència, només ho pot fer tremolant. Si ell s'entesta a quedar-se, el que abans ella concedia a l'amor, ara ho ha de donar a la por:

Obre encara els seus braços, quan ja té el cor tancat

La seva prudència ha de desfer amb bona traça els mateixos lligams que vosaltres hauríeu trencat. És a mercè del seu enemic, i no té cap recurs si ell no és generós; i com es podria esperar que ho sigui, quan de vegades el feliciten perquè ho és, però mai no el critiquen pel contrari?

Sens dubte no negareu aquestes veritats que, de tan evidents, s'han tornat trivials. Si, no obstant això, m'heu vist, disposant dels esdeveniments i les opinions, fer d'aquests homes tan terribles una joguina dels meus capricis i fantasies; prendre a uns la voluntat i als altres el poder de fer-me mal; si he sabut, seguint l'impuls de cada moment, unes vegades atreure i d'altres enviar lluny de mi

Els tirans destronats que són els meus esclaus

si, enmig d'aquestes freqüents revolucions, la meva reputació s'ha conservat pura; no heu arribat a la conclusió que, havent nascut per venjar el meu sexe i dominar el vostre, m'he sabut procurar uns mitjans desconeguts fins i tot per a mi?

Ah! Guardeu els vostres consells i els vostres temors per a aquelles dones delirants que es diuen *sentimentals*; la seva imaginació exaltada faria creure que la natura els ha posta els sentits al cap; no han pensat mai, i sempre confonen l'amor amb l'amant; en la seva folla il·lusió creuen que l'home amb qui han buscat el plaer n'és l'únic dipositari; autèntiques supersticioses, tenen envers els capellans el respecte i la fe que només es deu a la Divinitat.

També heu de témer per les que, més vanes que prudents, no saben, quan fa falta, consentir que les abandonin.

Sobretot tremoleu per les dones actives en la seva ociositat, que vós en dieu *sensibles*, i que l'amor se n'apodera tan fàcilment i amb tanta força; que senten la necessitat de continuar-hi pensant fins i tot quan ja no hi disfruten; com que s'abandonen sense reserves a la fermentació de les seves idees, engendren aquelles cartes tan dolces, però tan perilloses d'escriure; i no tenen por de confiar aquestes proves de la seva feblesa a l'objecte que les causa: imprudents, que no saben veure en l'amant actual l'enemic futur. Però jo, què tinc en comú amb aquestes dones cànides? Quan m'heu vist desviar de les regles que m'he prescrit, i faltar als meus principis? Dic els meus principis, i ho dic expressament: perquè no són, com els de les altres dones, donats a l'atzar, rebuts sense examen i seguits per costum: són el fruit de les meves profundes reflexions; els he creat jo, i puc dir que jo soc la meva obra.

Vaig entrar en el món en el temps que, encara una nena, estava destinada pel meu estat al silenci i a la inacció; vaig saber aprofitar-me'n per observar i reflexionar. Mentre em creien atordida o distreta, la veritat és que no escoltava gaire els sermons que s'afanyaven a fer-me, però estava molt atenta als que intentaven amagar-me.

Aquesta útil curiositat, tot instruint-me, també em va ensenyar a dissimular; sovint em veia forçada a amagar els objectes de la meva atenció als ulls dels que m'envoltaven, i vaig intentar dirigir els meus al meu gust, des de llavors vaig aconseguir usar a la meva voluntat aquesta mirada distreta que heu elogiat tantes vegades.

Animada per aquest primer èxit, vaig intenta dominar la mateixa manera els diferents moviments del meu rostre. Si sentia pena, m'entrenava a adoptar una aparença serena, fins i tot alegre; vaig portar el meu zel fis a causar-me dolors voluntaris, per tal d'aconseguir al mateix temps l'expressió del plaer. Em vaig esforçar amb la mateixa cura i amb més dificultats per tal de reprimir els símptomes d'una alegria inesperada. És així com vaig adquirir aquest poder sobre la meva fesomia que de vegades tant us ha sorprès.

Encara era molt jove, i sense gaires interessos: però només em pertanyien els meus pensaments, i m'indignava que me'ls poguessin robar o sorprendre contra la meva voluntat. Proveïda d'aquestes primeres armes, vaig provar de fer-les servir: no contenta amb ser impenetrable, em divertia presentant-me sota diverses formes; segura dels meus gestos, observava les meves paraules; controlava totes dues coses, segons les circumstàncies o simplement segons els meus capricis: a partir d'aquest moment, la meva manera de pensar va ser per a mi sola, i només vaig ensenyar el que m'era útil de deixar veure. Aquest treball sobre mi mateixa m'havia fet posar l'atenció en l'expressió dels rostres i el caràcter de les fesomies; gràcies a això, vaig adquirir aquesta ullada penetrant, que, per bé que l'experiència m'ha ensenyat a no refiar-me'n del tot, al capdavant rarament m'ha enganyat.

Encara no tenia quinze anys que ja posseïa els talents als quals la major part dels nostres polítics deuen la seva reputació i només havia arribat als primers elements de la ciència que volia dominar.

Podeu imaginar-vos que, com totes les noies, em delia per descobrir l'amor i els seus plaers: però mai no havia estat al convent, no tenia cap amiga íntima, i em controlava una mare sempre vigilant, de manera que només tenia idees vagues que no podia aclarir; la mateixa natura, de la qual després mai no m'he hagut de queixar, encara no em donava cap indicatiu. Hauríeu dit que treballava en silenci per tal de perfeccionar la seva obra. Només em bullia el cap; no desitjava els plaers, jo volia saber; el desig d'instruir-me em va suggerir la manera d'arribar-hi.

Vaig veure que l'únic home amb qui podia parlar d'aquest tema sense comprometre'm era el meu confessor. De seguida m'hi vaig decidir, vaig superar la mica de vergonya que tenia i, presumint d'una falta que no havia comès, em vaig acusar d'haver fet *tot el que fan les dones*. Aquesta va ser la meva expressió; però metre la deia no sabia exactament quina idea estava expressant. Les meves esperances no van ser completament frustrades ni completament satisfetes; la por de descobrir-me m'impedia arribar a aclarir-me: però el bon mossèn em va pintar el pecat tan gros, que vaig arribar a la conclusió que el plaer devia ser descomunal; i el desig de coneixe'l va donar lloc al d'experimentar-lo.

No sé on m'hauria portat aquest desig; i com que aleshores no tenia cap experiència, una sola ocasió potser m'hauria perdut: afortunadament, pocs dies després la meva mare em va anunciar que em casaria; immediatament, la certesa de saber el que volia va apagar la meva curiositat, i vaig arribar verge als braços de Monsieur de Merteuil.

Esperava amb confiança el moment en què havia de ser instruïda, i vaig haver de recordar-me que havia de mostrar desconcert i por. Aquella primera nit, de la qual la gent es fa normalment una idea tan cruel o tan dolça, no em va presentar sinó una ocasió d'adquirir experiència: dolor i plaer, ho vaig observar tot exactament, i en aquelles diverses sensacions només hi veia fets per recollir i sobre els quals meditar. Aquella mena d'estudi ben aviat em va arribar a agradar: però fidel als meus principis, i sentint, potser per instint, que ningú havia d'estar més lluny de tenir la meva confiança que el meu marit, vaig decidir, només perquè jo era sensible, que em mostraria impassible davant d'ell. Aquesta fredor aparent va ser més endavant el fonament inamovible de la seva confiança cega; gràcies a una segona reflexió, hi vaig afegir l'aire d'atordiment que em permetia l'edat; i mai no em va considerar tan infantil com en els moments que me'l rifava amb més audàcia.

Mentrestant, ho confesso, em vaig deixar arrossegar pel remolí del món, i em vaig lliurar completament a les seves distraccions fútils. Però al cap de uns mesos Monsieur de Merteuil em va portar a la seva trista casa de camp, i la por d'avorrir-me em va fer recuperar el gust per l'estudi; i com que el fet de trobar-me envoltada per gent tant distant de mi em protegia de qualsevol sospita, vaig aprofitar-ho per ampliar el camp de les meves experiències. Principalment va ser allà on vaig convence'm que l'amor, que ens el presenten com la causa dels nostres plaers, no n'és sinó el pretext.

La malaltia de Monsieur de Merteuil va interrompre aquelles ocupacions tan dolces; vaig haver d'acompanar-lo a la ciutat, on anava a buscar assistència. Com ja sabeu, va morir poc temps després; i encara que, ben mirat, no m'havia donat cap motiu de queixa, no vaig deixar de sentir intensament el preu de la llibertat que em donaria la meva viduïtat, i em vaig proposar d'aprofitar-la.

La meva mare comptava que entraria al convent o que tornaria a viure amb ella. Em vaig negar a totes dues coses; i tot el que vaig concedir a la decència va ser tornar a la mateixa casa de camp, on encara em quedaven algunes observacions per fer.

Les vaig afermar gràcies a l'ajuda de la lectura: però no cregueu que era tota de la mena que us imagineu. Vaig estudiar els nostres costums a les novel·les, les nostres opinions en els filòsofs; fins i tot vaig buscar en els moralistes més severs allò que exigeixen de nosaltres, i, d'aquesta manera em vaig assegurar del que es podia fer, del que s'havia de pensar, i del que era necessari aparentar. Un cop vaig haver assimilat aquestes tres qüestions, només l'última presentava dificultats a l'hora de posar-la en pràctica; però esperava vence-les, i vaig meditar la manera de aconseguir-ho.

Els plaer rústics, massa monòtons per a un cap tan actiu com el meu, ja començaven a avorrir-me; sentia una necessitat de coquetejar em va reconciliar amb l'amor, no per sentir-lo, sinó per inspirar-lo i fingir-

lo. No havia servit de res que em diguessin o que jo hagués llegit que aquest sentiment no es pot fingir: jo m'havia adonat que, per arribar a fer-ho, només calia aplegar l'enginy d'un autor i el talent d'un comediant. Em vaig exercitar a totes dues coses, i potser amb un cert èxit; però, en comptes de perseguir els vans aplaudiments del teatre, vaig decidir utilitzar per a la meva felicitat el que tants d'altres sacrificaven a la vanitat.

Va transcórrer un any mentre jo em consagrava a aquelles diverses ocupacions. Com que aleshores el meu dol ja em permetia sortir, vaig tornar a la ciutat amb els meus grans projectes però no m'esperava pas el primer obstacle que m'hi vaig trobar.

Aquella llarga solitud, aquell recés auster m'havien donat un aire d'afectació pudibunda que espantava els nostres galants més agradables; es mantenien a distància, i m'abandonaven a una multitud de pesats que volien la meva mà. Rebutjar-los no era cap problema, però algunes de aquelles negatives desagradaven a la meva família; i amb aquells maldecaps familiars jo estava perdent el temps que pensava ocupar de una manera tan encisadora. Així que, per atreure els uns i allunyar els altres, em vaig veure obligada a pregonar algunes inconseqüències, i a utilitzar, per tal de fer malbé la meva reputació, la mateixa cura que pensava tenir per conservar-la. Com us podeu imaginar, me'n vaig sortir fàcilment. Però com que no em dominava cap passió, només vaig fer el que creia necessari, i vaig mesurar amb prudència les dosis del meu esbojarrament.

Així que vaig aconseguir l'objectiu que m'havia proposat, vaig tornar sobre els meus passos i vaig presentar els honors de la meva rectificació a algunes de les dones que, en la impossibilitat d'agradar pel seu físic, es concentren en el mèrit i la virtut. Va ser una jugada que em va valdre més del que havia esperat. Aquelles agraïdes dames es van constituir en les meves apologistes, i van portar el seu zel incondicional pel que en deien de la seva obra fis al punt que, al mínim comentari que algú fes sobre mi, tot el sector de les virtuoses cridava que era un escàndol i una injúria.

Això mateix em va valdre l'aprovació de les nostres dones amb pretensions que, persuadides que renunciava a seguir la mateixa carrera que elles, m'escollien com a objecte dels seus elogis sempre que volien demostrar que no deien mal de tothom.

Mentrestant, gràcies a la meva conducta precedent vaig recuperar el amants; i per poder-me moure entre ells i les meves infidels protectores, em vaig mostrar com una dona sensible, però difícil, que el seu excés de delicadesa li proporcionava armes contra l'amor.

Aleshores vaig començar a desplegar sobre el gran teatre els talents que jo mateixa m'havia donat. La meva primera preocupació va ser adquirir fama d'invencible. Per aconseguir-ho, van ser sempre els homes que no m'agradaven gens els únics de qui feia veure que acceptava les atencions. Els utilitzava hàbilment per procurar-me l'honor de la resistència, mentre em lliurava sense por al meu amant preferit. Però en cap moment li vaig permetre que fos amb mi en companyia de la gent; i així, les mirades de tothom sempre estaven fixes en l'amant desgraciat.

Ja sabeu que ràpid que em decideixo: és perquè he observat que són sempre les precaucions anteriors allò que descobreix el secret de les dones. Es faci el que es faci, el to no és mai el mateix abans o després de l'èxit. Aquesta diferència no se li escapa mai a l'observador atent, i sempre he trobat menys perillós equivocar-me en l'elecció que deixar endevinar alguna cosa. Gràcies a això també aconseguixo evitar qualsevol indici de la veritat, l'única cosa a partir de la qual ens poden jutjar.

Aquestes precaucions, així com la de no escriure mai i no donar mai cap prova de la meua derrota, poden semblar excessives, i mai no m'han semblat suficients. Des del meu cor he estudiat el dels altres. He vist que no hi ha ningú que no conservi un secret que tingui interès que no es descobreixi: una veritat que l'antiguitat semblava conèixer millor que nosaltres, i de la qual la història de Samsó només podia ser un enginyós emblema. Com una nova Dalila, sempre he utilitzat el meu poder per sorprendre aquest secret important. Oh, quants dels nostres Samsons moderns no tenen la cabellera entre les fulles de les meves tisores? A aquests ja no els tinc por; són els únics a qui em permeto d'humiliar de tant en tant. Amb els altres soc més suau: l'art de fer-los infidels per evitar que em considerin voluble, una amistat fingida, una aparent confiança, algunes accions generoses i la idea afalagadora, que algú encara conserva, de ser el meu únic amant, m'han proporcionat la seva discreció. I quan aquests recursos m'han fallat, he sabut, preveient les meves ruptures, sufocar d'entrada, gràcies al ridícul o a la calúmnia, la confiança que aquells homes perillosos haguessin pogut obtenir.

Tot això, que us dic, m'ho veieu practicar constantment; i dubteu de la meua prudència! Doncs molt bé, recordeu el temps en què em dedicàveu les primeres atencions: cap homenatge mai no m'havia afalagat tant; us desitjava abans d'haver-vos vist. Seduïda per la vostra reputació, em semblava que em fèieu falta per completar la meua glòria; em delia per lluitar cos a cos amb vós. Aquest és l'únic desig que mai m'hagi dominat per un instant. Però, si haguéssiu volgut perdre'm, amb quins mitjans comptàveu? Amb paraules vanes que darrere seu no deixen cap rastre i que la vostra mateixa reputació hauria fet sospitoses, i una sèrie de fets inversemblants, el relat sincer dels quals semblaria una novel·la mal escrita.

És veritat que a partir d'aleshores us he lliurat tots els meus secrets, però ja sabeu quins interessos ens uneixen, i si, de nosaltres dos, és a mi que s'ha d'acusar d'imprudent.

Ja que us estic donant explicacions, vull fer-ho amb tota exactitud. Des d'aquí us sento dir-me que estic a mercè de la meua cambrera; en efecte, si bé no posseeix el secret dels meus sentiments, sí que té el de les meves accions. Quan me'n vaig parlar temps enrere, simplement us vaig respondre que estava segura d'ella; i la prova que aquesta resposta va satisfer la vostra inquietud es que després li vaig confiar, i pel vostre compte, uns secrets prou perillosos. Però ara que Prevan us fa ombra i us fa ballar el cap, em penso que ja no creieu en la meua paraula. Us hauré de convertir.

En primer lloc, aquesta noia és la meua germana de llet, i aquest vincle, que a nosaltres no ens ho sembla, per a la gent de la seva classe té molta força; a més, conec el seu secret; encara més: víctima de

una follia d'amor, si no arriba a ser per mi estava perduda. Els seus pares, inflats de dignitat, volien que com a mínim la tanquessin. Van acudir a mi. De seguida vaig veure que el seu despit em podia ser molt útil. Els vaig ajudar, i vaig aconseguir l'ordre que demanaven. Després, passant de cop i volta de la severitat a la clemència, a la qual vaig arrossegar els seus pares, vaig aprofitar la meva influència sobre el vell ministre i els vaig convèncer tots plegats perquè em fessin dipositària d'aquella ordre, amb el poder de aturar-la o fer que es complís, segons que jo valorés el mèrit de la conducta futura de la noia. Ella sap que la seva sort és a les meves mans; i en el cas gens probable que aquestes poderoses raons no la persuadissin, no és evident que, si es fes pública la seva conducta i es complís el seu càstig, qualsevol cosa que pogués dir perdria de seguida tota credibilitat?

A més d'aquestes precaucions, que jo en dic fonamentals, n'hi ha mil més, segons el lloc i les circumstàncies, que la reflexió i el costum obliguen a trobar en cas de necessitat; detallar-les seria llarguíssim, però la seva pràctica és molt important, i si les voleu arribar a conèixer heu de fer l'esforç de buscar-les en el conjunt de la meva conducta.

Però pretendre que hagi treballat tant per no recollir els fruits del meu esforç; que després d'haver-me elevat tant per damunt de les altres dones, gràcies als meus penosos afanys, ara accepti arrossegar-me com elles, entre la imprudència i la timidesa; i, sobretot, que pugui tenir por d'un home fins al punt de no veure'm salvada si no és fugint? No, vescomte, mai de la vida. S'ha de vèncer o morir. Pel que fa a Prévan, el vull i el tindrè; ell vol dir-ho, i no ho dirà: aquesta és, en dues paraules, la nostra història. Adeu.

Carta 152

LA MARQUESA DE MERTEUIL AL VESCOMTE DE VALMONT

Aneu amb compte, amic meu, i vigileu més amb la meva extremada timidesa! Com voleu que suporti la feixuga idea d'encórrer la vostra indignació, i sobretot que no sucumbeixi al temor de la vostra venjança? Perquè ja sabeu que, si em feu una canallada, em seria impossible tornar-vos-la. Per molt que parlés, la vostra existència no seria menys brillant ni menys tranquil·la. En realitat, de què haurieu de tenir por? De veure-us obligat a marxar si us deixessin temps. Però que no viuen igual a l'estranger que aquí? I ben mirat, si la Cort de França us deixés tranquil allà on us establíssi, seria només canviar el lloc dels vostres triomfs. Després d'haver intentar tornar-vos la sang freda amb aquestes consideracions morals, tornem als nostres assumptes.

Sabeu per què mai no m'he tornat a casar, vescomte? Naturalment, no és per falta de bons partits; és únicament perquè ningú no tingui dret a poder criticar els meus actes. Tampoc no és que hagi tingut por de no poder continuar fent la meva voluntat, perquè sempre hauria acabat fent-ho: però m'hauria molestat que algú tingués simplement dret a queixar-se'n; i vaja, és que només volia enganyar per plaer, i no per necessitat. I vet aquí que m'escriviu la carta més marital que es pugui veure! Només m'hi parreu de les coses que jo faig malament i de les que vós feu be! Però com es pot faltar a qui no es deu res? No puc imaginar-m'ho!

A veure: què passa? Heu trobat Danceny a casa meua, i això us ha molestat? Perfecte: però quina conclusió heu pogut treure'n? O que era efecte de la casualitat, com jo us deia, o de la meua voluntat, com jo no us deia. En el primer cas, la vostra carta és injusta; en el segon és ridícula: valia la pena escriure? Però esteu gelós, i la gelosia no raona. Molt bé! Raonaré per vós.

O teniu un rival o no en teniu. Si en teniu, heu d'agradar perquè us prefereixin a ell; si no en teniu, també heu d'agradar, per evitar de tenir-ne. En tots dos casos cal seguir la mateixa conducta: així, per què amargar-vos? I sobretot, per què amargar-me a mi? Que ja no sabeu ser el més amable de tots? I no esteu segur dels vostres èxits? Apa doncs, vescomte, que vós mateix us perjudiqueu. Però no es tracta d'això; és que, per a vós, jo no mereixo que hàgiu de fer tants esforços. No desitgeu tant els meus favors com abusar del vostre poder. Au, que sou un ingràt. Mireu quant de sentiment! I per poc que continués, aquesta carta podria arribar a ser molt tendra, però no us ho mereixeu.

I tampoc no mereixeu que em justifiqui. Per castigar-vos de les vostres sospites, les conservareu: així, no us diré res de quan vaig tornar, ni de les visites de Danceny. Heu fet molts esforços per informar-vos-en, oi que sí? I doncs, heu avançat gaire més? Espero que us ho hàgiu passat molt bé; pel que fa a mi, tot això no ha fet que m'ho passés pitjor.

Tot el que puc contestar a la vostra amenaçadora cartes és que no té ni el do d'agradar-me ni el poder d'intimidar-me, i que, de moment, no estic disposada de cap manera a concedir-vos el que em demaneu. La veritat, acceptar-vos tal com us mostreu avui seria fer-vos una autèntica infidelitat. No seria recuperar el meu antic amant, seria tenir-ne un de nou, que ni de bon tros val tant com l'altre. No m'he oblidat tant del primer com per enganyar-me fins a tal punt. El Valmont que jo estimava era encantador. Fins i tot admetré que mai no he trobat un home més amable. Oh! Us ho prego, vescomte, si el trobeu, porteu-me'l, que sempre serà ben rebut. Aviseu-lo, però, que en cap cas no serà ni avui ni demà. El seu *Menaechmus* li ha fet fer un mal paper; i si anés amb presses, tindria por d'equivocar-me. O potser és que li he promès a Danceny aquests dos dies? I la vostra carta m'ha ensenyat que per a vós no és cap broma, quan un falta a la seva paraula. Ja veieu, doncs, que caldrà esperar.

Però què us importa? Sempre us podeu venjar del vostre rival. Ell no tractarà pitjor la vostra amant que vós la seva, i després de tot, no val tant una dona com una altra? Aquests són els vostres principis. Fins i tot una que fos tendra i sensible, que només visqués per a vós i que al final morís d'amor i de pena, no

deixaria de ser sacrificada al primer caprici, al temor que per un moment es burlessin de vós; i voleu que els altres es molestin? Ah! Això no és just.

Adeu, vescomte; torneu a ser amable. Mireu, l'únic que vull és trobar-vos encantador; i quan n'estigui segura, em comprometo a demostrar-vos-ho. Realment, soc massa bona.

ANNEX 3. ALTRES CITES

Altres cites que considerem d'interès per ampliar la informació que hi consta al cos del treball.

“También en la conversación coinciden lo colectivo y lo singular, las convenciones de la mundanidad y la voluntad de la individualidad, al hallar las cláusulas del código mundano sus correspondencias en las convenciones de la retórica. Las figuras del discurso y el discurso —y más especialmente aquello que supone un desvío semántico como por ejemplo, la elipsis — están perfectamente dominadas por este embaucador que es el libertino. [...] Los círculos mundanos ofrecen pues al libertino un espacio de excepción donde hacer valer su manejo del discurso y de la retórica. Sujeto dual, el seductor se ampara en las dobleces de un discurso ambiguo, tan prometedor como peligroso, apostando por los valores del parecer como si fueran los del ser.” (MARTÍNEZ GÓMEZ, 1997)